

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLMOUCI

PŘÍRODOVĚDECKÁ FAKULTA

KATEDRA ENVIRONMENTÁLNÍCH A ROZVOJOVÝCH STUDIÍ

Petr Davidík

Vybrané sociálně patologické jevy jako bariéra rozvoje Bolívie

Bakalářská práce

Vedoucí bakalářské práce: Mgr. Radek Kreuziger

Olomouc 2017

Prohlašuji, že jsem tuto bakalářskou práci vypracoval samostatně s použitím odborné literatury a dalších zdrojů. Kompletní seznam zdrojů je uveden na konci práce.

V Olomouci 11. 12. 2017

.....
Podpis

Poděkování

Rád bych poděkoval Mgr. Radkovi Kreuzigerovi za ochotu a vstřícnost při vedení mé bakalářské práce. Chtěl bych také poděkovat své rodině za podporu během studia a psaní této práce.

Abstrakt: Cílem práce je popsat vybrané sociálně-patologické jevy a jejich dopady na rozvoj Bolívie. Úvodní část bude věnována popisu historických událostí, které do značné míry předznamenaly dnešní vývoj. Dále budou následovat již jednotlivé sociálně-patologické jevy. Nejprve to bude nezaměstnanost poté chudoba a nakonec kriminalita. Zvláštní kapitolu bude tvořit v posledních letech velmi diskutované téma dětská práce. V závěru práce se pokusím nastínit i budoucí vývoj těchto jevů.

Klíčová slova: Chudoba, nezaměstnanost, kriminalita, násilí, dětská práce

Abstract: The aim of this bachelor thesis is to describe the socio-pathological phenomena and their impacts on development in Bolivia. The work deals with the five major socio-pathological phenomena. The first chapter describe the history of the country. Others chapters are deal with social-pathological phenomena, which include unemployment, poverty, criminality and child labour.

Key words: Poverty, violence, unemployment, criminality, Child labour

Seznam použitých zkratk

CCT	Conditional cash transfers Podmíněné peněžní transfery
FELCN	Fuerza Especial de Lucha Contra el Narcotráfico Zvláštní síly pro boj proti obchodu s drogami
ILO	International Labour organization Mezinárodní organizace práce
IPEC	International Programme on the Elimination of Child Labour Mezinárodní program na odstranění dětské práce
OAS	Organization of American States Organizace spojených států
PNB	Policía Nacional de Bolivia Bolívijská státní policie
PPP	Purchasing Power Parity Parita kupní síly
UN	United Nations Organizace spojených národů
UNATSBO	Unión de Niños y Niñas Trabajadores Organizace chlapeckých a dívčích pracovníků z Bolívie
UNESCO	United National Educational, Scientific and Cultural organization Organizace OSN pro vzdělání, vědu a kulturu
UNICEF	United Nation Children´s Fund Dětský fond Organizace spojených národů

Seznam tabulek, obrázků a grafů

Seznam grafů

GRAF 1 VÝVOJ NEZAMĚSTNANOSTI V BOLÍVII VE VYBRANÝCH LETECH	12
GRAF 2 VÝVOJ NEZAMĚSTNANOSTI V BOLÍVII PODLE POHLAVÍ V LETECH 2006-2016	13
GRAF 3 VÝVOJ NEZAMĚSTNANOSTI MLADÝCH LIDÍ V BOLÍVII VE VĚKU 15-24 LET	14
GRAF 4 VÝVOJ EXTRÉMNI CHUDOBY V BOLÍVII VE VYBRANÝCH LETECH	21
GRAF 5 GINIHO KOEFICIENT VE VYBRANÝCH LETECH V BOLÍVII A PERU	21
GRAF 6 VÝVOJ RURÁLNÍ CHUDOBY V BOLÍVII VE VYBRANÝCH LETECH	22
GRAF 7 VÝVOJ MĚSTSKÉ CHUDOBY V BOLÍVII VE VYBRANÝCH LETECH	23
GRAF 8 INDEX KRIMINALITY BOLÍVIE A PERU VE VYBRANÝCH LETECH	28

Seznam obrázků

OBRÁZEK 1 SLOŽENÍ HDI	17
OBRÁZEK 2 SLOŽENÍ MPI	18

Seznam tabulek

TABULKA 1 ČLENĚNÍ ZEMÍ PODLE HDI	17
TABULKA 2 VÝVOJ HDI V BOLÍVII A PERU VE VYBRANÝCH LETECH	19
TABULKA 3 UKAZATELE CHUDOBY VE VYBRANÝCH STÁTECH ZA ROK 2015	20
TABULKA 4 MÍRA VRAŽD V ROCE 2015	28
TABULKA 5 MÍRA LOUPEŽÍ V ROCE 2015	29
TABULKA 6 MÍRA OBCHODOVÁNÍ S LIDMI V ROCE 2015	29
TABULKA 7 VÝVOJ POČTU GANGŮ MLADISTVÝCH VE MĚSTECH LA PAZ A EL ALTO	30
TABULKA 8 VÝVOJ POČTU PRACUJÍCÍCH DĚTÍ V BOLÍVII	35

Obsah

1. Úvod.....	8
2. Cíle práce	9
3. Metody práce.....	10
4. Historické události	11
5. Nezaměstnanost	12
5.1 Vývoj nezaměstnanosti v Bolívii	12
5.2 Příčiny nezaměstnanosti v Bolívii.....	14
5.3 Řešení nezaměstnanosti v Bolívii	15
6. Chudoba	16
6. 1 Vymezení pojmu	16
6. 2 Vývoj chudoby v Bolívii.....	19
6. 3 Příčiny chudoby v Bolívii	23
6. 4 Řešení chudoby v Bolívii	24
7. Kriminalita	25
7. 1 Obecná fakta	25
7. 2 Jednotlivé typy kriminality	26
7. 2. 1 Míra vražd a násilí páchaného na ženách.....	26
7. 2. 2 Míra loupeží a obchodování s lidmi	28
7. 2. 3 Kriminalita mladistvých.....	29
7. 3 Pěstování koky a obchod s drogami.....	29
7. 4 Faktory ovlivňující kriminalitu	30
7. 5 Řešení kriminality	32
8. Dětská práce.....	32
8.1 Vymezení pojmu	32
8.2 Dětská práce v Bolívii.....	33
8.3 Příčiny dětské práce	35
8.4 Řešení dětské práce.....	37
9. Vliv sociálně-patologických jevů na rozvoj Bolívie	38
9.1 Definice pojmu rozvoj.....	38
9.2 Vliv nezaměstnanosti na rozvoj Bolívie	39
9.3 Vliv chudoby na rozvoj Bolívie	40
9.4 Vliv kriminality na rozvoj Bolívie	40
9.5 Vliv dětské práce na rozvoj Bolívie.....	41
10. Závěr	42

1. Úvod

Bolívie patří již po desetiletí ke státům oplývajícími bohatstvím přírodních zdrojů. Z počátku se zde těžilo převážně stříbro, později cín a v dnešní době hlavně zemní plyn. Přesto všechno však patří Bolívie k nejchudším zemím světa a patří jí také neblahé prvenství nejchudší země na kontinentu. Za tento neblahý fakt je zodpovědná řada faktorů ať už geografických či sociálně-politických.

Současně je tato země chápána jako zemí protikladů. Můžeme zde vidět velké rozdíly v míře bohatství jak mezi jednotlivými departementy, na které se Bolívie z hlediska administrativy člení, tak také mezi hornatými a nížinnými oblastmi země. K tomu, že je Bolívie chápána jako země protikladů přispívá i její prostorové členění. Na jedné straně zde můžeme najít vysoko položené horské oblasti a na straně druhé horké a vlhké pralesní oblasti.

Hospodářství Bolívie je už více než století spojeno s pěstováním koky. Mnohými je vnímána zároveň jako tradice i prokletí. Zatímco v počátcích pěstování byla tato plodina využívána jako stimulační prostředek a především nástroj na zahnání hladu, tak v posledních desetiletích se z ní stal prostředek na výrobu kokainu.

Bolívie je jedna z mála zemí, která má dvě hlavní města. Sídlem vlády, parlamentu, prezidenta a všech ambasád je největší město La Paz, i když de iure je hlavním městem Sucre, kde sídlí nejvyšší orgány soudní moci.

Dále je Bolívie jedinou zemí na světě, kde tvoří většinu obyvatelstva Indiáni, 55 %. A také první, kde byl Indián zvolen do funkce prezidenta. Díky indiánské majoritě je také zemí, kde je nejméně zakořeněná kultura kolonistů a přežilo zde nejvíce z tradic původního obyvatelstva.

2. Cíle práce

Cílem bakalářské práce je hlavně popsat vybrané sociálně patologické jevy v Bolívii. Druhým cílem je pokud možno zjistit dopady těchto sociálně patologických jevů na rozvoj Bolívie. Práce je rozdělena do šesti hlavních kapitol, přičemž úvodní kapitola je věnována popisu historických událostí, které do jisté míry předznamenaly dnešní vývoj. Shrnuje velmi obecně historii země od počátku 20. století až po konec 90. let 20. století. Jsou v ní popsány důležité milníky jako je válka s Paraguayí nebo několik vojenských diktatur, které se v zemi během poměrně krátké doby vystřídaly.

Další kapitola se zaměřuje na nezaměstnanost. Jako první je zde popsán vývoj tohoto fenoménu. Dále následují faktory způsobující nezaměstnanost v Bolívii a na závěr také doporučená řešení.

Předmětem další kapitoly je popis chudoby. Nejprve zde dochází k vymezení tohoto pojmu. Poté následuje už popis vývoje, příčin a řešení chudoby v Bolívii.

Následující kapitola rozebírá poměrně častý problém celé Latinské Ameriky, a to kriminalitu. Zabývá se popisem obecných faktů kriminality v Bolívii, dále popisuje konkrétní typy kriminality vyskytující se v Bolívii. V závěru jsou také popsána možná řešení tohoto problému.

Další kapitola se věnuje popisu jevu, který není v Bolívii tak častým jako v sousedním státě Peru, tedy dětskou prací. Nicméně během posledních několika let se i tento jev stává poměrně rozšířeným a dále se rozvíjí. Mimo jiné jsou zde zkoumány faktory, které tomuto problému předcházejí, a také hlavní druhy prací, které zde děti vykonávají.

Poslední kapitola se věnuje dopadům výše zmíněných sociálně patologických jevů na rozvoj Bolívie. Nejprve v ní dochází k vymezení pojmu rozvoj a následně už se věnuje popisu dopadů konkrétních jevů na rozvoj Bolívie.

3. Metody práce

Bakalářská práce je zpracována kompilačně-rešeršní metodou, kdy jsou informace nejprve ověřeny několika relevantními zdroji, poté podrobeny analýze a nakonec interpretovány v textu. Data jsou získávána především z internetových zdrojů, převážně článků internetových časopisů, v menší míře i knižních zdrojů. Data byla čerpána především z anglicky psaných zdrojů. Byly však využívány i španělské zdroje a české zdroje. Mezi důležité zdroje tak patří World Bank, International Programme on the Elimination of Child Labour, International Labour organization, United Nations Office on Drugs and Crime a také The United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization. Pro způsob citování zdrojů byl použit tzv. harvardský styl, kdy se nachází odkazy na použitou literaturu přímo v textu v kulatých závorkách.

4. Historické události

Stěžejním konfliktem, kterým si Bolívie prošla během 20. století, byla válka s Paraguayí, respektive válka o Gran Chaco. Výsledkem tohoto konfliktu byla ztráta velké části území v oblasti Gran Chaco, které bylo sice téměř neobydlené pro své nehostinné klimatické podmínky, nacházelo se tam ale velké množství zásob ropy. Po válce vzrůstá napětí a situace se dále vyhrocuje až do roku 1952, kdy vzniká nová politická strana MNR (Movimiento Nacionalista Revolucionario). V konečném důsledku znamenal nástup strany vyvlastnění největších monopolů v zemi a zestátnění cínových dolů (Nystrom, Konn, 2004).

Roku 1964 proběhl státní převrat a k moci se dostala vojenská junta v čele s generálem Barrientesem. Ta byla následně roku 1967 vystřídána partyzánským hnutím v čele s Che Guevarou. Nakonec však byli partyzáni poraženi a nový prezident René Barrientos nařídil 9. října 1967 Guevarovu popravu. K obnovení ústavního režimu došlo teprve na počátku 80. let. V letech 1985 - 1989 stál v čele státu prezident Victor Mal Paz Estenssoro, jemuž se podařilo poměrně výrazným způsobem omezit hyperinflaci. V roce 1993 nastoupil do čela státu Gonzálo Sánchez de Lozada, který byl známý tím, že prosazoval práva Indiánů. Za jeho vlády došlo k rozvoji infrastruktury i ekonomiky země, avšak stále více se prohluboval ekonomický rozdíl mezi bohatým západem a chudým východem (Buben, Somogyi, 2009). Od roku 2006 je prezidentem Juan Evo Morales Ayma, známý především myšlenkami decentralizace moci ze státu k jednotlivým regionům a komunitám. Tento prezident byl znovu zvolen i v letech 2009 a 2014 a je tedy současným prezidentem Bolívie.

5. Nezaměstnanost

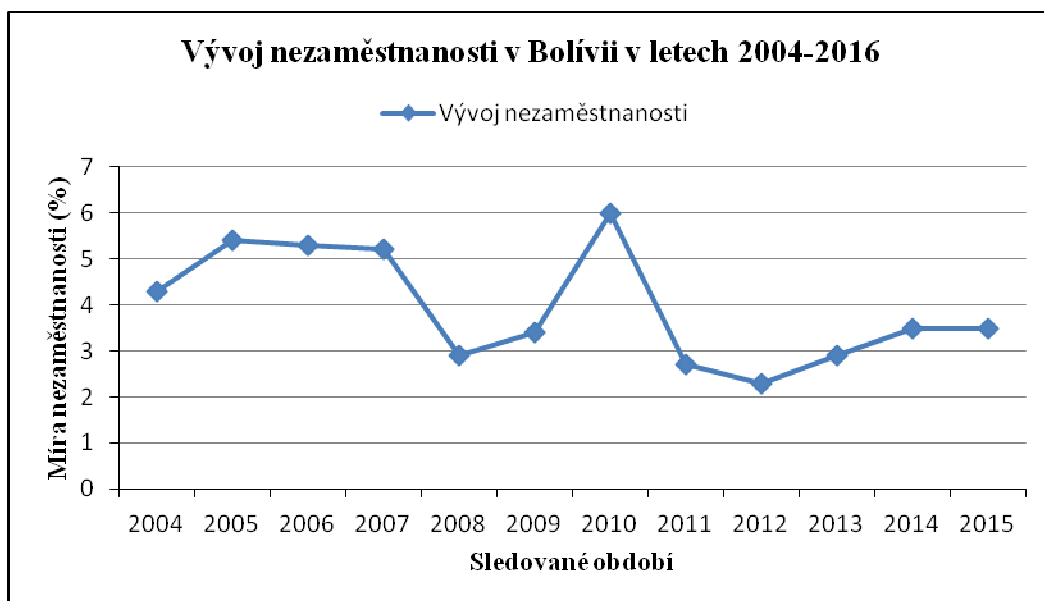
5.1 Vývoj nezaměstnanosti v Bolívii

Nezaměstnanost je velkým problémem celé Latinské Ameriky. Její vývoj v Bolívii přibližuje graf 1. Je na něm patrné, že v roce 2006 došlo ke snížení míry nezaměstnanosti. Tento fakt je dán tím, že do funkce nastoupil nový prezident Evo Morales. Ten od počátku své vlády dosáhl značných pokroků, zejména pokud jde o zlepšení pracovněprávních předpisů. Mimo jiné zvyšoval penzijní benefity a legalizoval stávky.

Při posuzování míry nezaměstnanosti je důležité brát v úvahu značnou míru neformální ekonomiky (podle bolivijských úřadů 65-70 % zaměstnanců). Takoví zaměstnanci neplatí žádné daně ani sociální pojištění, z toho důvodu o nich nejsou žádná data a průměrná nezaměstnanost tak do značné míry závisí na odhadu podílu této složky (BusinessInfo.cz, 2017).

Aktuální míra nezaměstnanosti v červenci 2017 činila 4,5 %, což je nejvyšší míra za posledních sedm let. Přesto má však Bolívie ve vztahu k ostatním jihoamerickým zemím nejnižší míru nezaměstnanosti.

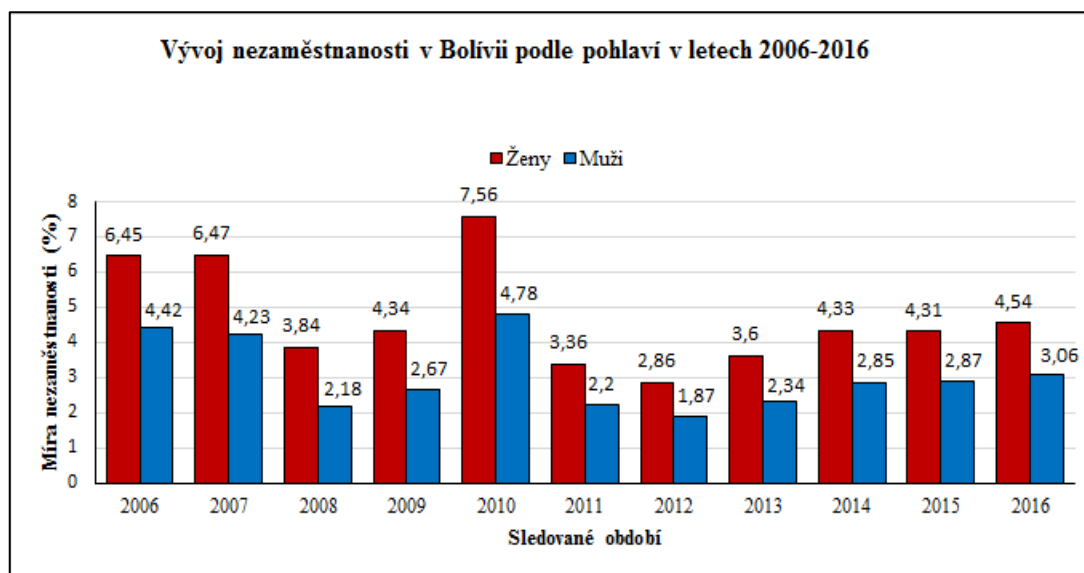
Graf 1: Vývoj nezaměstnanosti v Bolívii ve vybraných letech

Zdroj: World Bank, 2017, vlastní zpracování

Co se týče nezaměstnanosti podle pohlaví, je zde vývoj shodný s celosvětovým trendem. Ženy zde ve sledovaném období v míře nezaměstnanosti převyšují muže. Největší rozdíl byl v roce 2010, kdy ženy měly vyšší míru nezaměstnanosti o bezmála 3 %.

Graf 2 Vývoj nezaměstnanosti v Bolívii podle pohlaví v letech 2006-2016

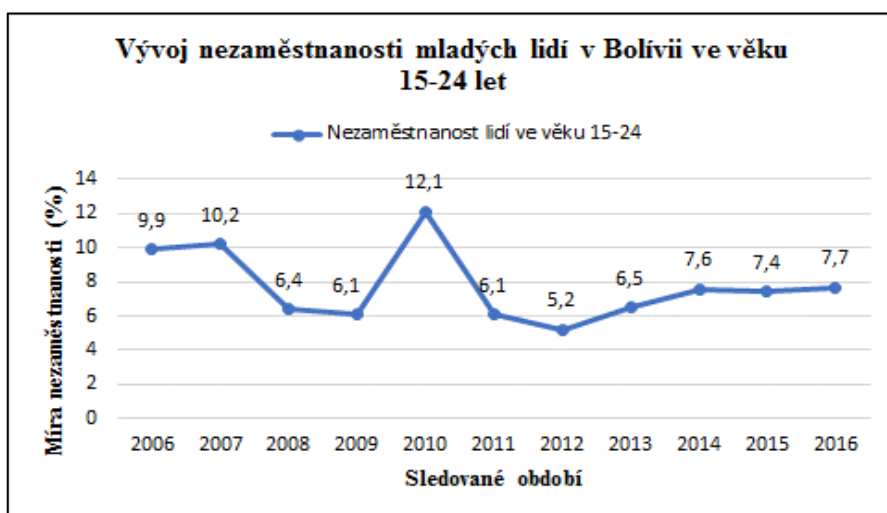

Zdroj: World Bank, 2017, vlastní zpracování

Poslední srovnání, které přibližuje graf 3, se věnuje vývoji nezaměstnanosti mladých lidí. Nezaměstnanost mládeže je považována za jednu z největších výzev, kterým čelí ekonomiky jednotlivých států Jižní Ameriky. Nezaměstnaní mladí lidé tak představují v mnoha zemích včetně Bolívie až 40 % celkového počtu nezaměstnaných. Další skutečností je, že pokud si mladí lidé najdou práci, šest z deseti pracovních míst je v neformální ekonomice, tedy bez nároku na smlouvu a sociálních práv. Mezinárodní organizace práce uvádí, že do systémů sociálního zabezpečení přispívá pouze 37 % mladých lidí z Latinské Ameriky a do důchodového systému přispívá pouze 29 % (Herranz, 2016).

Největší výkyv nezaměstnanosti byl v roce 2010, kdy byla míra nezaměstnanosti 12,1 %. Vysoká míra nezaměstnanosti zde kopíruje trend celkové míry nezaměstnanosti v Bolívii.

Graf 3 Vývoj nezaměstnanosti mladých lidí v Bolívii ve věku 15-24 let

Zdroj: World Bank, 2017, vlastní zpracování

5.2 Příčiny nezaměstnanosti v Bolívii

Obecně existuje mnoho příčin nezaměstnanosti. Ať už se jedná o hospodářský cyklus, kterým prochází každá ekonomika, či strukturální změny v určitých odvětvích ekonomiky. Pro Bolívii jsou ovšem typické následující příčiny.

Jednou z příčin nezaměstnanosti je období, které pracovníci potřebují k nalezení práce, jež nejlépe vyhovuje jejich kvalifikaci a potřebám. Toto období je obvykle spojeno s přechody mezi jednotlivými zaměstnáními. Nezaměstnaní mají v tomto období jisté sociální výhody, jež jsou zakotveny v bolivijských právních předpisech.

Druhým důvodem, proč má ekonomika vždy určitou nezaměstnanost, je zákon o minimální mzdě. Tato legislativa zvyšováním mezd nekvalifikovaných a nezkušených pracovníků nad rovnovážnou úroveň zvyšuje množství nabízené práce a snižuje poptávku. Výsledná nadměrná práce představuje nezaměstnanost.

Třetí příčinou je silný tlak odborů, jež požadují zvýšení mezd, ale firmy nejsou schopny platit tolik zaměstnanců při zvýšení mezd dle požadavků odborů (Vargas, 2017).

Další příčinou jsou nedostatečné vzdělávací systémy a standardy. Tato příčina se týká zejména nezaměstnanosti mladých lidí. Bolívie nemá příliš propracovanou a efektivní vzdělávací strukturu, což vede k tomu, že mladí lidé nemají dostatečné znalosti a nejsou tak připraveni na trh práce (WordAtlas, 2017).

5.3 Řešení nezaměstnanosti v Bolívii

Bolivijský ministr práce Gonzalo Trigoso přišel v roce 2016 s plánem do roku 2020 odstranit nezaměstnanost. Principem je vynaložení 48 mld. dolarů za účelem vytvoření důstojných a formálních pracovních míst. Bolivijský prezident Evo Morales dále upřesnil, že peníze budou vynaloženy na financování různých vědeckých, energetických a dopravních projektů, včetně nemocnic, letišť a továren. Smyslem je tak vytvořit kvalifikované pracovníky, zejména inženýrské pracovní pozice a další technicky sofistikované formy zaměstnání (Telesur, 2016).

V květnu 2017 oznámil prezident, že bude v Bolívii zahájen nový program Fondo Indígena, jenž bude zaměřen na snížení chudoby a nezaměstnanosti v městských i venkovských oblastech. V rámci programu má být investováno 326 milionů dolarů. Částka má být dále rozdělena na 146 milionů, které půjdou na financování projektu „Plan de empleo urgente“, a 200 milionů, z nichž budou financovány produktivní projekty pro domorodé národy. Prezident dále nastínil konkrétní projekty v rámci fondu, mezi něž patří poskytování úvěru nově vytvořeným mikropodnikům a malým společnostem, které potřebují kapitál k provozu, nebo vydláždění některých ulic ve městech Oruro, Sucre, La Paz, Potosí, jenž má vytvořit 6600 nových dočasných pracovních míst. Jako další projekt je zmiňována výstavba protipovodňových hrází na březích řek v departementech Cochabamba, La Paz, Santa Cruz a Beni. S touto strategií vláda odhaduje, že bude vytvořeno dalších 5 500 pracovních míst (Expansión, 2017).

Řešení si jistě zaslouhuje také problematika nezaměstnanosti mladých lidí. To by mělo spočívat zejména ve vytváření specifických vzdělávacích programů pro mladé lidi, které odpovídají jejich talentu a požadavkům trhu. Jinými slovy, vzdělávací systém založený na teorii je příliš zastaralý. Je zapotřebí kroku vpřed k vytvoření silných vazeb mezi světem vzdělávání a světem práce, aby mladí lidé absolvovali školení, které potřebují k uspokojení potřeb trhu práce.

Za druhé, je velice důležité, aby si mladí lidé osvojili správné technické a praktické dovednosti, které jim pomohou k hledání práce. Mezi takové dovednosti patří příprava žádosti o zaměstnání, psaní životopisu, zdůraznění jejich silných stránek a příprava na pracovní pohovor (Herranz, 2016).

6. Chudoba

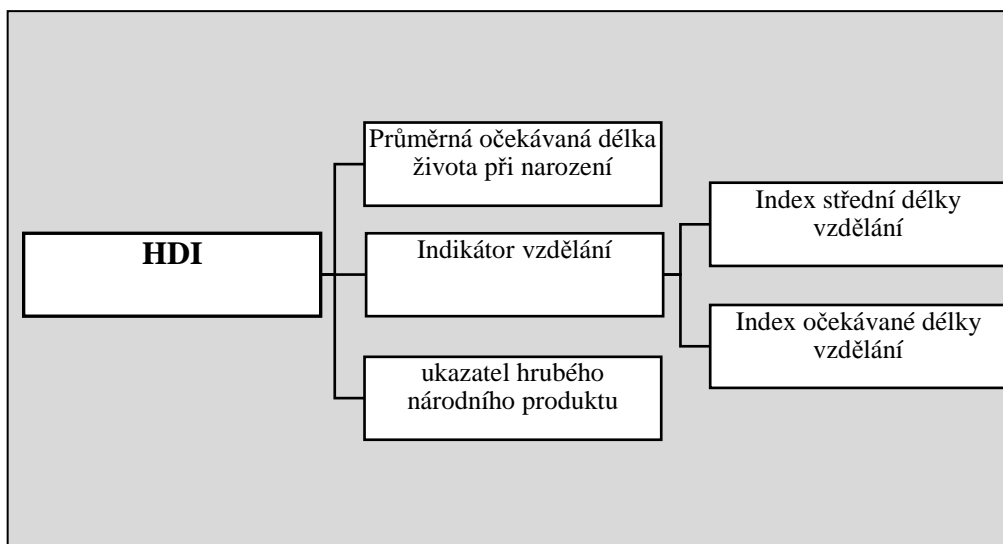
6.1 Vymezení pojmu

Chudoba je velmi široký a složitý pojem. Většina autorů se shoduje, že chudobou není myšlena jen materiální deprivace, nýbrž celkový komplex několika aspektů, které ovlivňují různé oblasti lidského života. Nejčastěji užívaná je však definice podle Světové banky, která říká, že osoba je považována za chudou, pokud její úroveň příjmu klesne pod určitou minimální úroveň nezbytnou pro splnění základních potřeb. Tato minimální úroveň se obvykle nazývá „hranice chudoby“.

Obecným ekonomickým ukazatelem pro srovnání určitého ekonomického rozvoje mezi dvěma státy je GDP per capita. Ten se z důvodu lepší porovnatelnosti vyjadřuje v paritě kupní síly USD. GDP (Gross Domestic Product) neboli v češtině HDP je celková finální produkce statků a služeb vytvořená v daném státě domácími i zahraničními subjekty za období jednoho roku.

Světová banka používá při dělení zemí na bohaté a chudé hrubý národní příjem GNI (Gross National Income). Název tohoto indikátoru je používán pro název indikátoru hrubý národní produkt GNP (Gross National Product), jenž vyjadřuje celkovou finální produkci statků a služeb vytvořených za období jednoho roku občany daného státu, jak na území státu nebo v cizině.

Rozvojový program OSN mapuje rozsah chudoby a vývoj kvality života pomocí několika indikátorů. Tyto indikátory hodnotí nejen ekonomický rozvoj, ale i sociální rozvoj v jednotlivých zemích. Příkladem takového indikátoru je HDI (Index lidského rozvoje). Pro výpočet HDI je nutné vymezit dílčí indikátory. Jednotlivé dílčí indikátory, respektive části, ze kterých se stanovuje konečný HDI index, jsou znázorněny na obrázku 1.

Obrázek 1: Složení HDI

Zdroj: (OPHI, 2017)

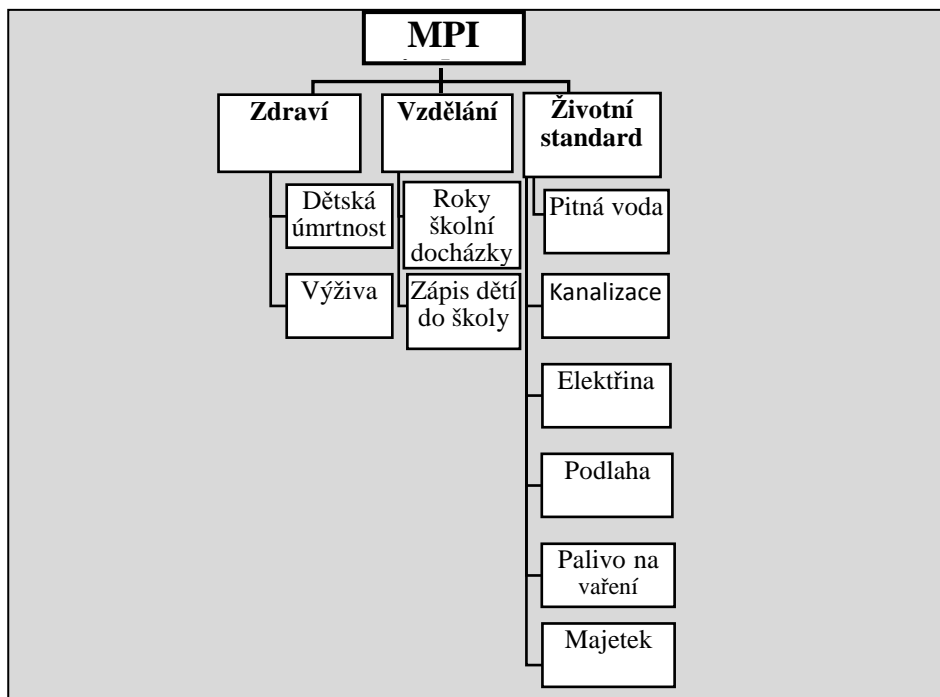
Hodnota HDI se pohybuje v intervalu [0-1]. Čím více se hodnoty přibližují k 1, tím je ekonomický a sociální rozvoj v zemi vyšší (Kotýnková a Kubelková, 2011). Podle hodnoty HDI se země člení do tří kategorií, viz tabulka 1.

Tabulka 1: Členění zemí podle HDI

Charakteristika HDI	Hodnota HDI
Velmi vysoký	HDI \geq 0,900
Vysoký	HDI 0,800-0,899
Střední	HDI 0,500-0,799
Nízký	HDI $<$ 0,500

Zdroj: Human Development Report 2016, vlastní zpracování

Druhým indikátorem pro měření chudoby je MPI (vícenásobný index chudoby). Tento index byl zaveden v roce 2010 a nahradil tak předchozí HPI index. Je tvořen z deseti ukazatelů, které odpovídají třem rozměrům chudoby: vzdělávání, zdraví a životní standard (OPHI, 2017). Složení indexu přibližuje obrázek 2.

Obrázek 2 složení MPI

Zdroj: Human Development Report 2016, vlastní zpracování

Výsledná hodnota indikátoru je výsledkem součinu dvou ukazatelů. Prvním z nich je procento lidí, kteří jsou chudí (Headcount, H), druhým je průměrná intenzita strádání (Average, Intensity of deprivation, A). Do podílu chudých (H) se řadí domácnosti, jež strádají nejméně v 30 % daných indikátorů. Průměrná intenzita strádání (A) přitom ukazuje na podíl dimenzí (rozměrů), v nichž domácnosti strádají. Nejlepší výsledek je tedy čistá nula. Neznamená to ale, že země nemá problém s chudobou (Kotýnková, Kubelková, 2011). Alkire a Santos (2010) uvádí, že domácnost strádá podle určitého indikátoru v případě, že:

- Dospělý nebo dítě v rodině jsou podvyživení (Výživa)
- Žádný člen domácnosti nesplnil 5 let školní docházky (Roky školní docházky)
- Nějaké dítě v domácnosti opustilo školní docházku ve věku 1 až 8 let (Zápis dětí do studia)
- Domácnost nemá elektřinu (Elektřina)
- Pitná voda nesplňuje Rozvojové cíle tisíciletí nebo je více než 30 minut chůze (Pitná voda)

- Toaleta nevyhovuje definici Rozvojových cílů tisíciletí nebo je společná i pro další domácnosti (Kanalizace)
- Podlahu tvoří hlína, písek nebo hnůj (Podlaha)
- Domácnost vaří dřevem, dřevěným uhlím nebo hnojem (Vaření)
- Domácnost nemá vlastní více než jeden: rádio, TV, telefon, kolo či motocykl (Majetek)

Velmi důležitá je také analýza přístupu obyvatel k distribuovanému bohatství, kterou udává Lorenzova křivka. Používá se pro hodnocení příjmové nerovnosti a udává, jakého procentního podílu na rozdělovaném bohatství dosahuje určité procento obyvatel. Z Lorenzovy křivky je odvozen Giniho koeficient, jenž vyjadřuje velikost odklonu Lorenzovy křivky od přímky rovnosti znázorněné pod úhlem 45°. Čím více se Lorenzova křivka vzdaluje od přímky rovnosti, tím větší rozdíly jsou v příjmech jednotlivců. Hodnota Giniho koeficientu se pohybuje v intervalu [0-1], přičemž nula značí úplnou příjmovou rovnost a jedna úplnou nerovnost příjmů (Kotýnková, Kubelková, 2011).

6. 2 Vývoj chudoby v Bolívii

Bolívie patří mezi nejchudší státy Jižní Ameriky. Tento fakt dokládá tabulka 2, kde je porovnání indexu lidského rozvoje Bolívie a Peru. Z tabulky je možné vidět, že u Peru jsou vyšší hodnoty HDI než u Bolívie, avšak u obou zemí dochází ve sledovaném období k růstu tohoto indexu.

Tabulka 2: Vývoj HDI v Bolívii a Peru ve vybraných letech

Rok	HDI Bolívie	HDI Peru
2015	0,674	0,740
2014	0,671	0,737
2013	0,666	0,735
2012	0,661	0,731
2011	0,655	0,725
2010	0,649	0,721
2000	0,607	0,677
1990	0,535	0,613

Zdroj: Human Development Report 2016, vlastní zpracování

Druhým příkladem rozsahu chudoby v Bolívii je tabulka 3, ve které jsou hodnoty MPI a procentuální podíly populace pod hranicí chudoby. Dochází v ní k porovnání Bolívie s některými zeměmi Jižní Ameriky.

Tabulka 3: Ukazatele chudoby ve vybraných státech za rok 2015

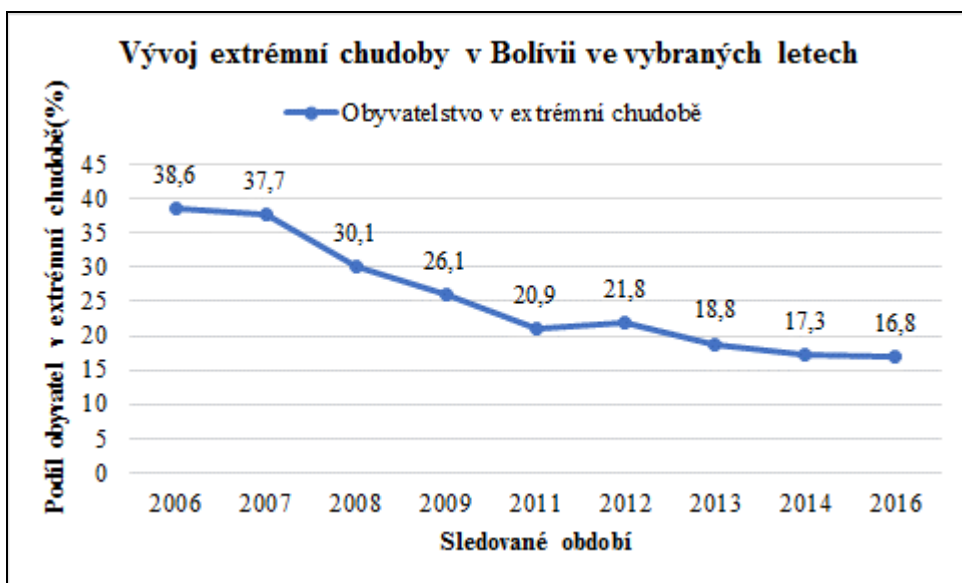
Země	MPI	Populace pod národní hranicí chudoby (%)	Populace pod hranicí chudoby WB PPP \$1.90 na den (%)
Bolívie	0,097	38,6	6,8
Peru	0,043	21,8	3,1
Brazílie	0,010	7,4	3,7
Kolumbie	0,032	27,8	5,7

Zdroj: Human Development Report 2016, vlastní zpracování

Nicméně ekonomika Bolívie zaznamenala v roce 2016 růst o 5 %, což ji řadí mezi nejvíce rostoucí ekonomiky Jižní Ameriky. Je to známka rychlé ekonomické transformace Bolívie, jež má počátek v nástupu prezidenta Moralese do funkce. Za jeho vlády značně klesla také míra extrémní chudoby, kterou WB definuje jako finanční příjem jedné osoby podle PPP (Purchasing Power Parity), který je nižší než 1.90\$/den. Její hodnota činila v roce 2006 38,2 %, zatímco v roce 2016 klesla více než na polovinu a činila 16,8 %. Vše je možné vidět na grafu 4. Vládě se také podařilo vyvést bezmála dva miliony lidí z extrémní chudoby.

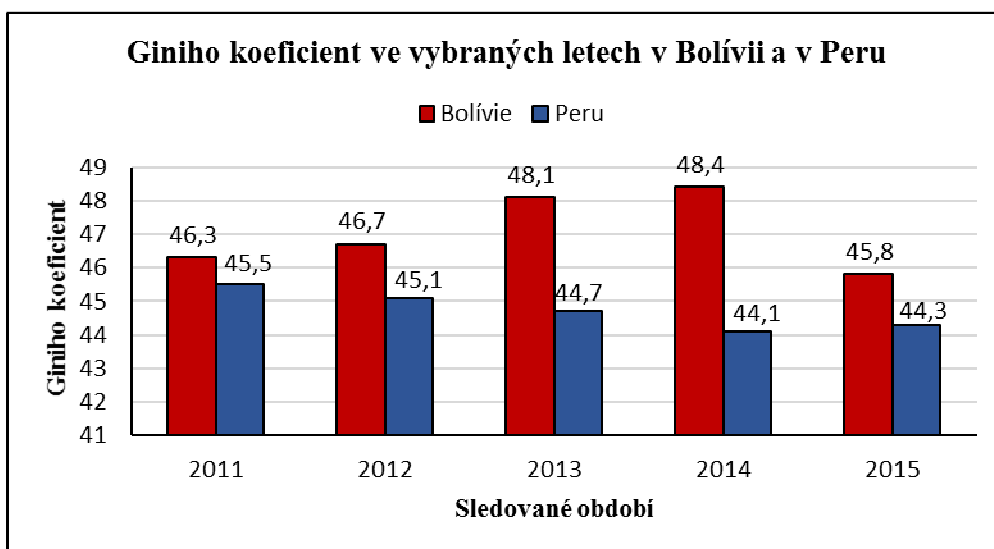
Pokud jde o rozdělení bohatství ve společnosti, v roce 2005 mělo 10 % nejbohatších obyvatel 128krát více bohatství než 10 % nejchudších. V roce 2015 už mělo 10 % nejbohatších obyvatel „jen“ 37krát více bohatství než 10 % nejchudších. Vláda očekává, že v příštích pěti letech míra chudoby klesne na 24 % a nerovnost příjmů mezi nejbohatšími a nejchudšími se sníží do té míry, že nejbohatší budou vlastnit 25krát více než nejchudší (O'Donnell, 2016). Přesto všechno však i nadále v Bolívii zůstává poměrně značné nerovnoměrné rozložení bohatství, což dokládá i graf 5.

Graf 4 Vývoj extrémní chudoby v Bolívii ve vybraných letech

Zdroj: Unit for Analysis of Social and Economic Policies. Millennium Development Goals in Bolivia. Eighth Progress Report; 2015, vlastní zpracování

Graf 5 Giniho koeficient ve vybraných letech v Bolívii a Peru

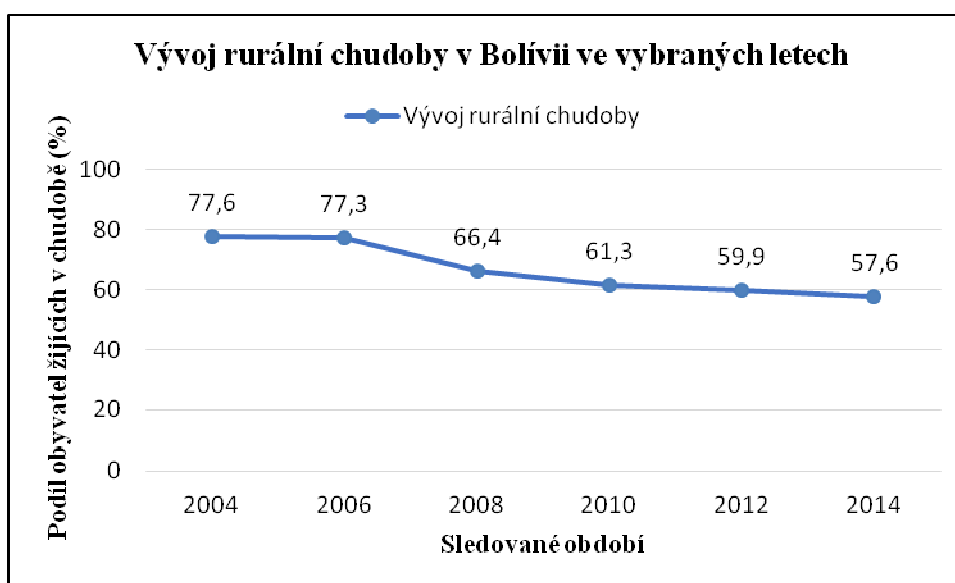
Zdroj: World Bank, 2016, vlastní zpracování

Relativně velkým problémem je výskyt rurální chudoby. Na venkově je chudoba hluboce zakořeněná a udává se, že postihuje tři ze čtyř lidí. Ohrožuje nejvíce domorodé komunity a ženy s dětmi, které jsou v mnoha případech zasaženi i potravinovou nejistotou. Tento typ chudoby je způsoben ve značné míře politickou historií, ve které byly venkovské oblasti tradičně vyloučeny z investic a obecně zde docházelo

k sociálnímu vyloučení venkovských obyvatel. Typický pro rurální chudobu je ztížený přístup k základním službám, jako jsou zdravotnictví a vzdělání, dále také klimatické změny a s nimi související sezónní migrace. V neposlední řadě je to také nedostatek pracovních příležitostí v zemědělství a těžbě a do značné míry omezená venkovská infrastruktura (IFAD, 2015).

Nicméně, jak dokládá graf 6, se Bolívii podařilo snížit rurální chudobu za 10 let prakticky o 20 %. Za tak velkým poklesem je nutno hledat zejména ekonomickou transformaci země a politiku prezidenta Moralese.

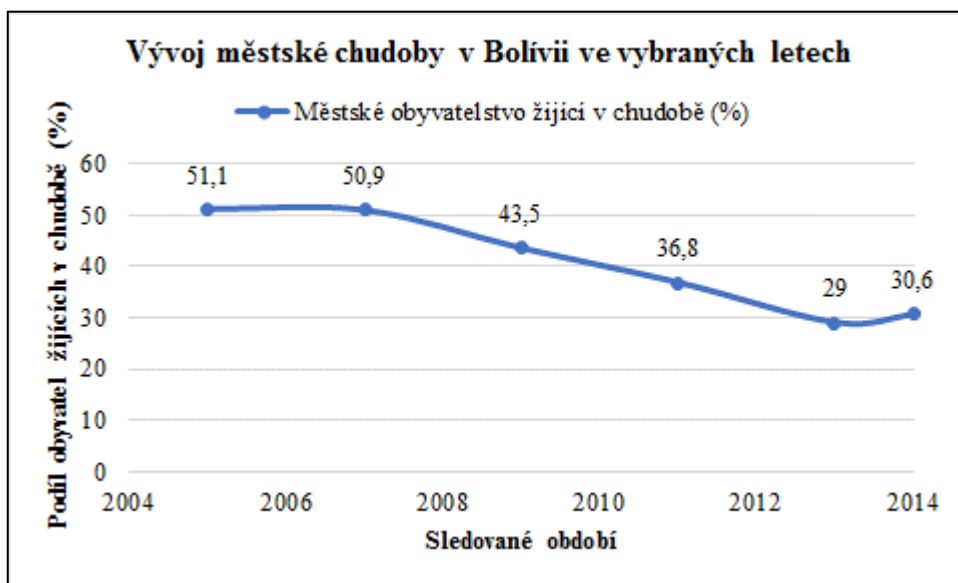
Graf 6: Vývoj rurální chudoby v Bolívii ve vybraných letech

Zdroj: World Bank, 2016, vlastní zpracování

Kromě již zmíněné rurální chudoby si velkou změnou prošla také městská chudoba, již popisuje graf 7. Tato chudoba je způsobena zejména migrací obyvatel z venkova, kteří jsou vedeni touhou po lepší ekonomické situaci rodiny.

Graf 7: Vývoj městské chudoby v Bolívii ve vybraných letech

Zdroj: UNdata, 2016, vlastní zpracování

6. 3 Příčiny chudoby v Bolívii

Jednou z hlavních příčin chudoby v Bolívii je politická nestabilita. V osmdesátých letech se Bolívie zmítala v hluboké hospodářské recesi, trpěla velkou inflací a nezaměstnaností. Trvalo téměř 25 let, než se dostala z této krize a začal pomalý ekonomický růst. Ten byl však přerušen v roce 2001, kdy došlo k rezignaci prezidenta Hugo Banzeru, a trval až do roku 2006. Během tohoto období se ve vedení Bolívie postupně vystřídali čtyři prezidenti. Situace nabírá jiný spád až v roce 2006, kdy nastoupil do úřadu nový prezident Evo Morales. Ten začal s poměrně značnými ekonomickými reformami a pozitivní důsledky se záhy dostavily, viz výše zmíněné grafy o vývoji chudoby.

Druhá příčina je charakteristická pro všechny rozvojové země. Jedná se o nedostatek vzdělání. Veřejné školství je v zemi na mimořádně nízké úrovni, a to zejména ve venkovských oblastech, kde často chybí i aprobovaní učitelé. Soukromé vzdělání je pro většinu obyvatel nedosažitelné, z důvodu přílišné finanční nákladnosti. Proto zde funguje „začarovaný kruh“, ve kterém zůstávají rodiny i po několika generacích bez vyššího vzdělání

Další příčinou je také nízká míra infrastruktury ve venkovských oblastech. Na mnoha místech chybí propracované vodní hospodářství a zejména silniční komunikace. Bez kvalitních silnic se stává doprava příliš nákladnou a v konečném důsledku brání venkovským zemědělcům v jejich zisku (Fredette, 2017).

Chudobu v zemi ve značné míře ovlivňují zdravotní aspekty. Mezi ně patří nízká úroveň, na mnoha místech však i nedostatek zdravotnických zařízení ve venkovských oblastech. Ačkoliv vláda schválila nový program pro zdokonalení zdravotní péče, Bolívie má i tak jednu z největších dětských úmrtností v Latinské Americe.

Velkým problémem v zemi je také výskyt tropických parazitárních onemocnění. Nejvíce se zde šíří malárie a žlutá zimnice, proti kterým neexistuje očkování. Dalšími nemocemi jsou například horečka dengue a Chagasova nemoc. Poslední zmiňovaná se v podstatě vyskytuje jen v Latinské Americe. Podle údajů WHO jí v zemi trpí přibližně 607 000 obyvatel. Dále je v zemi také nezanedbatelný počet lidí s nemocí AIDS. V roce 2015 to bylo podle vlády asi 18 000 lidí.

Zdravotnické aspekty v sobě zahrnují také nedostatek pitné vody a nepříliš velkou úroveň hygieny. Na venkově, potažmo i v chudinských čtvrtích je velké množství lidí nuceno pít kontaminovanou vodu, což s sebou nese významné riziko vzniku nemocí (Elder, 2017).

6. 4 Řešení chudoby v Bolívii

Řešení chudoby v Bolívii není vůbec jednoduché a je to s nadsázkou „běh na dlouhou trať“. Jednou z pozitivních věcí je ale přístup UNICEF, jež v roce 2016 rozvinula partnerství s Bolívií za účelem implementace hygieny vody a hygieny životního prostředí v méně rozvinutých částech země.

V roce 2016 byl také schválen Národní plán hospodářského a sociálního rozvoje (PDES). Ten v sobě zahrnuje převážně veřejné investice do infrastruktury. Na závěr je třeba dodat, že míra nezaměstnanosti se pohybuje v zemi na úrovni 4 %, což je jedno z nižších čísel v Latinské Americe. Dále také, že HDP Bolívie se v roce 2017 zvýšilo o 7,8 % díky růstu ve stavebnictví, a to společně dává Bolívii naději v boji s chudobou (Gibson, 2017).

7. Kriminalita

7. 1 Obecná fakta

Navzdory faktu, že Bolívie je nejchudším státem na kontinentu, z hlediska kriminality jí toto označení nepřísluší. V porovnání se sousedními státy jako je Peru či Brazílie se v Bolívii kriminalita vyskytuje v daleko v menším měřítku. Nadále se však zvyšuje zejména pouliční kriminalita, a to v turisticky aktivních oblastech. Poslední statistiky uvádějí, že zde v roce 2016 došlo ke snížení trestné činnosti na 90 000 případů za rok. Pokles byl zaznamenán v počtu loupeží a krádeží aut, zatímco narostl počet případů obchodování s lidmi, jenž činil 400 případů za rok 2016. Tyto údaje byly představeny na VII. summitu pro bezpečnost občanů, který se konal v březnu 2017 ve městě Potosí (Andre, 2017).

V Bolívii patří k městům nejvíce zasažených kriminalitou Santa Cruz, Cochabamba, La Paz a v posledních několika letech také El Alto. Udává se, že kriminalita v těchto čtyřech městech tvoří až 75 % celkové kriminality v Bolívii. Vysoká koncentrace zločinu v těchto městech je přičítána vysokému zalidnění. Podle statistik tady žije téměř 70 % celkového počtu obyvatel země (Celis, Tudela a Lordemann, 2012).

Bolívie je neblaze proslulá výrobou a distribucí drog. Je třetím největším producentem kokainu po Kolumbii a Peru. Bolívie je také útočištěm pro četné zločinecké organizace, zejména pak ty kolumbijské. Podle odhadů policie tady působilo v roce 2016 269 gangů s více než 7 700 členy. Většinou se soustředily Santa Cruz, La Paz a Cochabamba, z nichž právě Santa Cruz je považováno za hlavní město obchodu s drogami v Bolívii a je také velmi zasaženo násilnou kriminalitou.

Bolívie používá pro boj s kriminalitou národní policii (PNB), jež má 35 966 členů. V jejím rámci však působí zvláštní protidrogová jednotka (FELCN), kterou tvoří asi 1 530 členů.

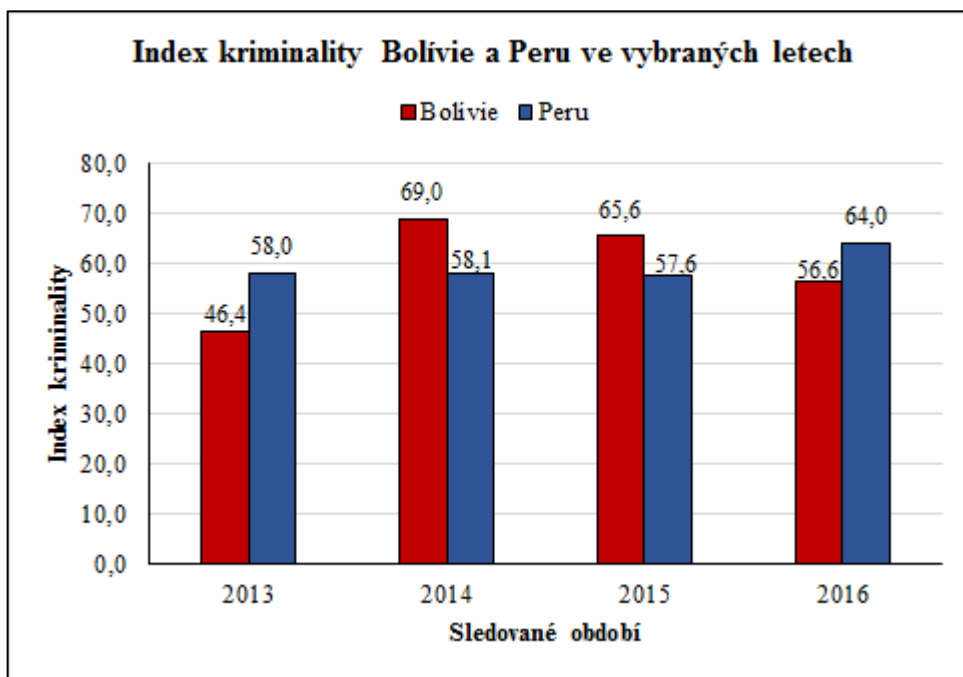
Co se týče zadržování vězňů, Bolívie je pátou zemí s nejvíce přeplněnými věznicemi v Latinské Americe po Haiti, Salvadoru, Guatemale a Venezuele. V roce 2015 zde bylo přibližně 13 500 vězňů. Od roku 2006 se zde vězeňská populace téměř zdvojnásobila.

Ve snaze snížit přeplnění věznic zde byla aplikována v roce 2012 vyhláška, která dovolovala propustit vězně za určitých podmínek. Týkala se hlavně méně závažných trestních případů, převážně krádeží (InSight Crime, 2016).

7. 2 Jednotlivé typy kriminality

Základním ukazatelem míry kriminality je index kriminality. Je vyjádřen počtem spáchaných trestných činů za zvolené časové období na daném území v přepočtu na 10 tisíc obyvatel. Jsou v něm zahrnuty všechny trestné činy od vražd až po krádeže. Porovnání výše indexu mezi Bolívií a Peru ukazuje graf 8.

Graf 8: Index kriminality Bolívie a Peru ve vybraných letech

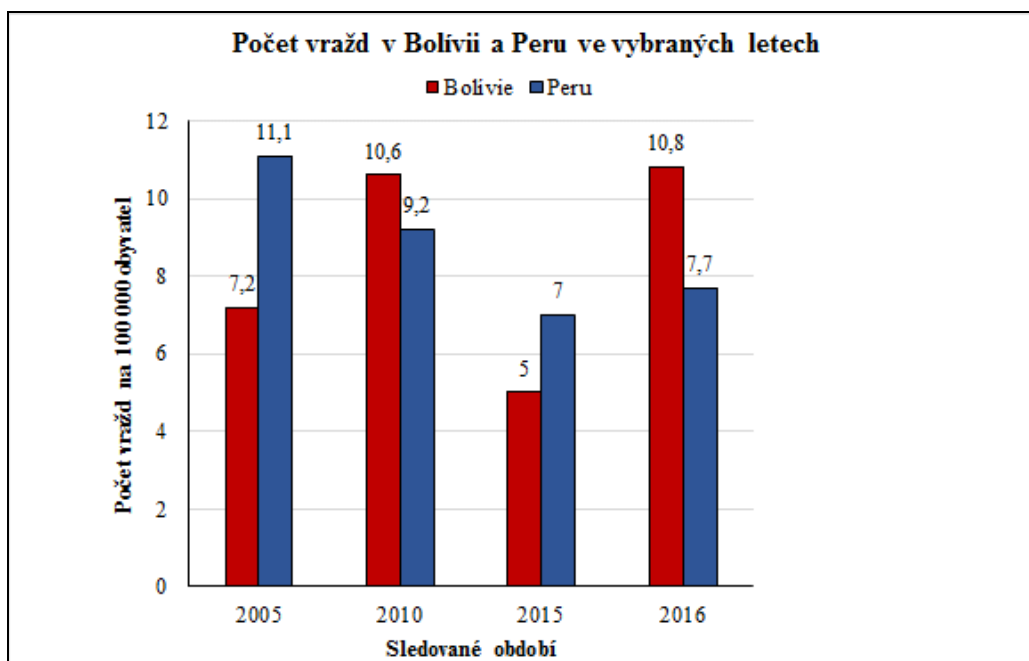

Zdroj: World Bank, 2016, vlastní zpracování

7. 2. 1 Míra vražd a násilí páchaného na ženách

Problémem celé Latinské Ameriky, zejména ale Brazílie a Salvadoru, je vražedná trestná činnost. Hodnoty v Bolívii však nejsou tak vysoké, což dokládá graf 9, ale i přesto se rozhodla bolivijská vláda tomuto problému čelit, a to především využitím nových technologií. V květnu 2016 darovala čínská vláda bolivijské policii 570 bezpečnostních kamer z důvodu posílení monitorovacích center proti kriminalitě. Policie je použila k monitorování násilnou kriminalitou nejvíce zasažených měst La Paz, El Alto, Cochabamba a Santa Cruz (La Razón, 2017).

Graf 9: Počet vražd v Bolívii a Peru ve vybraných letech

Zdroj: World Bank, 2016, vlastní zpracování

Velmi častým typem kriminality je násilí páchané na ženách. V roce 2015 bylo podle Datos del Observatorio Nacional de Seguridad Ciudadana hlášeno 26 437 případů. Jednou z forem tohoto násilí je také femicida. Podle Convention of Belem do Para (1994) je definována jako jakýkoliv trestný čin páchaný na ženách kvůli jejich pohlaví, který by způsobil smrt, popřípadě fyzickou, sexuální či psychickou újmu. Míru tohoto typu kriminality společně s počtem vražd uvádí tabulka 6. Tabulka srovnává míru kriminality a femicidy ve vybraných městech a departementech s celkovou mírou v Bolívii. Při pohledu na tabulku je znepokojující míra vražd ve městě El Alto.

Toto město je v posledních letech považováno za nejvíce zasažené kriminalitou obecně. Naopak nejnižší mírou vražd se může pochlubit město Santa Cruz.

Tabulka 4: Míra vražd v Bolívii v roce 2015

Oblast	Míra vražd (na 100 000 obyvatel)	Míra femicidy (na 100 000 obyvatel)
Bolívie	10,8	1,4
Departement La Paz	10,8	1,1
Departement Santa Cruz	3,1	1,2
Město El Alto	25,8	1,1
Město La paz	5,2	1,2
Město Santa Cruz	3,0	1,6

Zdroj: Observatorio Nacional de Seguridad Ciudadana, 2016

7. 2. 2 Míra loupeží a obchodování s lidmi

Podle zprávy (Observatorio Nacional de Seguridad Ciudadana, 2016) byla v roce 2015 míra loupeží bez použití násilí 78,9 v přepočtu na 100 000 obyvatel. Toto číslo je vztahováno k celé Bolívii. Z hlediska jednotlivých departementů si nejhůře vedl Santa Cruz, kde míra těchto loupeží dosahovala počtu 116,3 na 100 000 obyvatel. Mezi městy nejvyšší míru zaznamenalo Santa Cruz, a to 161,3. Dále je ve zprávě vyhodnoceno, že oproti roku 2012 došlo k celkovému poklesu loupeží na národní úrovni o 30 %. Oproti tomu míra násilných loupeží nezaznamenala oproti roku 2012 výraznějších změn. Konkrétní hodnoty uvádí tabulka 5.

Tabulka 5: Míra loupeží a násilných loupeží v roce 2015

Oblast	Míra loupeží (na 100 000 obyvatel)	Míra násilných loupeží (na 100 000 obyvatel)
Bolívie	78,9	28,4
Departement La Paz	45,0	23,9
Departement Santa Cruz	116,3	26,1
Město El Alto	62,8	43,9
Město La paz	49,9	30,3
Město Santa Cruz	161,3	32,5

Zdroj: Observatorio Nacional de Seguridad Ciudadana, 2016

Jedním z častých projevů kriminality je také obchodování s lidmi. Ani zde však nedošlo k výraznému snížení oproti předchozímu období. Míry obchodu s lidmi u měst El Alto a La Paz vysoce převyšují národní hranici. Ke snížení oproti roku 2012 došlo pouze v departementu Santa Cruz a ve městě La Paz (Latin American Program, 2017).

Tabulka 6: Míra obchodování s lidmi v roce 2015

Oblast	Míra obchodování s lidmi (na 100 000 obyvatel)
Bolívie	3,9
Departement La Paz	4,2
Departement Santa Cruz	2,9
Město El Alto	9,8
Město La paz	9,4
Město Santa Cruz	4,3

Zdroj: Latin American Program, 2017

7. 2. 3 Kriminalita mladistvých

Násilná trestná činnost mladistvých je v Bolívii páchána především prostřednictvím gangů. Jedná se tak o organizované skupiny čítající mnohdy i desítky členů. Tyto skupiny v sobě zahrnují ve velkém množství také mladistvé už od věku 14 let. Důvodem sdružování mladých lidí do takovýchto organizovaných skupin bývá nejčastěji omezený přístup ke vzdělání a především fakt, že vyrůstali v chudobě. Mnohdy se tak snaží řešit finanční situaci své rodiny (Celis, Tudela a Lordemann, 2012).

Pozitivní zprávy přináší Observatorio Nacional de Seguridad Ciudadana (2016), jež říká, že v roce 2016 došlo ke snížení počtu gangů mladistvých ve městě La Paz na 23, což představuje snížení o 91 % oproti roku 2013, kdy jich tam působilo 261. Těchto 23 gangů čítá okolo 642 členů, zatímco v roce 2013 jich zde bylo 7 817. Podobné snížení se vyskytlo také ve městě El Alto, kde v roce 2013 působilo 64 gangů, zatímco v roce 2016 jich bylo 25. Podle policejních údajů konají gangy převážně méně závažnou trestnou činnost, jakou bývají loupeže či pouliční souboje. Výjimkou však nejsou ani gangy, jež se dopustily závažných trestných činností, tedy vražd a znásilnění. Údaje o vývoji počtu gangů podává tabulka 7.

Tabulka 7: Vývoj počtu gangů mladistvých ve městech La Paz a El Alto

Město	Počet gangů v roce 2013	Počet gangů v roce 2016
La Paz	261	23
El Alto	64	25
Santa Cruz	169	69

Zdroj: Observatorio Nacional de Seguridad Ciudadana, 2016

7. 3 Pěstování koky a obchod s drogami

Bolívie je nejen tranzitní zemí pro drogy, ale je také ve značné míře zemí produkující kokain. Plodinou, z níž se získává kokain, je koka. V současné době zůstává pěstování koky soustředěno ve dvou tradičních produkčních oblastech: Yungas v La Paz a region Chapare v Cochabamba. Existují však nesčetné důkazy, že některé koky, určené k trhu s kokainem, se pěstují mimo tyto oblasti, někdy i v národních parcích. Pěstování této plodiny v zemi je legalizováno navzdory tlaku zahraničních organizací. V březnu 2017

podepsal prezident Evo Morales návrh zákona na zvýšení plochy pro pěstování koky z původních 12 000 hektarů na 22 000 hektarů. Prezident Morales je sám bývalým zemědělcem a odmítl tak varování zahraničních institucí, že tento krok povede ke zvýšení obchodu s drogami (McDermot, 2014).

Koka se v Bolívii tradičně používá hlavně v oblasti And proti výškové nemoci. Podle vědeckých zjištění mají kokové listy vyšší výživnou hodnotu než zelenina. Poměrně častou formou koky je zde porcovaná koka ve varných sáčcích, jež si lze legálně koupit ve specializovaných obchodech. Účinky takového čaje jsou především stimulační, zmenšují bolesti hlavy, žaludku a dodávají lidskému organismu fyzickou i duševní sílu. Koka je také velice ceněna v tradiční medicíně, kde se používá při léčení některých forem cukrovky, a v posledních letech se z ní vyrábí řada výrobků, například pasty, krémy a nápoje. Obecně dochází v zemi ke změně názorů na využití listů koky (Delaney, 2015).

Spotřeba nedovolených drog je v Bolívii obecně velmi nízká, a to i navzdory výše zmíněným faktům o pěstování koky. Příčinou je finanční nákladnost, pro kterou si většina obyvatel Bolívie tyto drogy nemůže dovolit. Podle (UNODC, 2016) byla roční spotřeba za rok 2015 u marihuany 1,27 % a u kokainu 0,4 % z celkového počtu obyvatel. V zemi je také dlouhodobá absence výraznějších forem násilí spojených s distribucí a výrobou drog. Většina drogových aktivit je soustředěna do měst El Alto a Santa Cruz. Oproti minulosti se zde téměř zdvojnásobil počet lidí věnujících se distribuci a výrobě drog. Podle bolivijské policie za zvýšenou kriminalitou spojenou s distribucí drog ve městě Santa Cruz stojí většinou brazilští zločinci. Bylo zaznamenáno několik přestřelků a pouličního násilí gangů. Obecně však Bolívie slouží především jako tranzitní země kokainu a jiných drog, jež směřují především do Brazílie jakožto hlavního příjemce bolivijských drog.

7. 4 Faktory ovlivňující kriminalitu

Faktory ovlivňující kriminalitu jsou poměrně složité a velmi provázané. Mezi hlavní příčiny kriminality lze zařadit sociální a rodinné faktory. Tento faktor ovlivňuje především mladé lidi váhající, jestli se budou podílet trestné činnosti. Je obecně známým faktem, že pravděpodobnost, že se mladý člověk stane zločincem, do značné míry ovlivňuje situace v rodině. Většina zločinců pochází z dysfunkčních rodin. Jde

hlavně o jedince, kteří vyrůstají pouze s jedním rodičem a většinou jsou zatíženi i materiální deprivací, respektive chudobou obecně. Ve snaze zajistit své rodině základní finanční příjem se uchýlí k páchání trestné činnosti, většinou formou ilegálních gangů. Vyplývajícím faktorem je tedy i chudoba, jež nutí mladistvé jednat protizákonně.

V poněkud menší míře zde působí také faktor závislosti na drogách, ovšem v mnohem větší míře závislost na alkoholu. Tento trend je patrný zejména ve městech Santa Cruz a El Alto, tedy místech nejvíce zasažených celkovou kriminalitou (Celis, Tudela a Lordemann, 2012).

Podobně jako ve většině Latinské Ameriky je i zde příčinou kriminality nekontrolovatelná urbanizace. Ta je způsobena ve většině případů nevhodnými podmínkami pro život ve venkovských oblastech. Bohužel se tak tvoří ve městech chudinské čtvrti, které se stávají centrem pouličního zločinu a kriminality.

Ke kriminalitě přispívá také vysoká míra korupce mnoha bolivijských státních institucí. Jedná se nejvíce o soudy a věznice. S tím je také spojeno nedostatečné vymáhání práva soudů proti organizovanému zločinu, jednak z důvodu již zmíněné korupce, ale také z důvodu absence právních nástrojů, jež by toto umožňovaly.

Nezanedbatelnou příčinou je také fakt, že velká část ekonomické aktivity země se uskutečňuje v neformálním a často v ilegálním sektoru. Z tohoto důvodu je zde velmi časté pašeráctví, jež je obvyklé podél hranic s Chile a Peru. Nejčastěji pašovaným zbožím jsou automobily převážně z Chile. Podle odhadů (UNODC, 2016) zaměstnává toto odvětví více lidí než obchod s drogami.

Výskytu zločinu napomáhá také nedostatek a na mnoha místech absence státních úřadů. Týká se to odlehlých venkovských oblastí, jež jsou často využívány pro výrobu kokainu.

Za jeden z důvodů kriminality v Bolívii bývají považovány otevřené hranice země a nedostatek hraničních kontrol. Nejdelší státní hranici má Bolívie s Brazílií, a to 3 420 km. Z tohoto důvodu sem ve velké míře migrují zločinecké skupiny a ukrývají se zde před spravedlností. Nejvíce je tímto fenoménem zasaženo město Santa Cruz.

7. 5 Řešení kriminality

Je zřejmé, že kriminalita je v Bolívii velkým problémem a z toho důvodu vyžaduje neodkladné řešení. Je téměř jasné, že bez politické vůle to není možné. Jedno řešení nabízí důkladná strukturální reforma státní policie, jež by obsahovala také navýšení počtu bezpečnostních pracovníků. V Bolívii je zcela běžné, že jedna policejní stanice má pod kontrolou 300 000 lidí. Je proto důležité zvýšit počet těchto stanic na únosnou úroveň, nejlépe zdvojnásobit. Také je nutné zajistit lepší kontakt policie s občany a zajistit tak prevenci v oblasti kriminality.

Důležité je také zlepšení dostupnosti škol. Jejich nedostupnost a nedostatečná kvalita v mnohých případech přispívají ke kriminalitě. Ve školách by měl být také věnován prostor pro výuku o důsledcích a formách kriminality. Touto preventivní činností by se alespoň u části mladistvých dalo zabránit pozdějšímu výskytu problémů s kriminální činností.

Snížení kriminality s sebou nese v neposlední řadě zlepšení informovanosti o páchaných trestných činnostech. Policejní stanice nehlásí všechny trestné činy, které se staly v jejich okrsku, což pak v konečném důsledku přináší nepřesné statistiky o kriminálních činech. V průběhu posledních let se tento systém v Bolívii podstatně změnil, ale přesto má stále nedostatky. Tyto zprávy by měly být zpracovány každý den v místních policejních okrscích a za jejich přesnost by měl odpovídat velitel stanice. Je důležité pak tyto informace pečlivě zpracovat i na národní úrovni. Bohužel se to však doposud Bolívii nepodařilo (Celis, Tudela a Lordemann, 2012).

8. Dětská práce

8.1 Vymezení pojmu

Dětská práce je často definována jako pracovní činnost, kterou vykonávají děti mladší 14 let a která má negativní dopady pro jejich psychický vývoj a zdraví. Přesnou definici uvádí ILO (2016) ve své zprávě *Global estimates of child labour: Results and trends, 2012-2016*, kde rozlišuje několik kategorií dětské práce:

- Děti v zaměstnání (Children in employment): Zahrnuje veškeré ekonomické aktivity prováděné dětmi nejméně jednu hodinu během daného období. Jde

o práci placenou i neplacenou, uvnitř i vně rodiny, práci formální i neformální.

- Děti vykonávající dětskou práci (Children in child labour): Zahrnuje práci dětí, které ještě nedosáhly požadovaného věku pro danou práci, a dětí vykonávajících nejhorší dětskou práci.
- Nebezpečná práce prováděná dětmi (Hazardous work by children): Práce mající vliv na bezpečnost, zdraví a mravní vývoj dětí. Tato kategorie zahrnuje noční práci, dlouhé pracovní směny, vystavení fyzickému, psychickému nebo sexuálnímu zneužívání a práci v nepříznivých podmínkách.
- Děti v nejhorších formách dětské práce (Children in worst form of child labour): Patří sem podle článku 3 ILO Convention No. 182 všechny formy otroctví, obchodování s dětmi, používání dětí na prostituci či použití dětí pro obchodování s drogami.

8.2 Dětská práce v Bolívii

Přestože je dětská práce v sousedním Peru podstatně rozšířenější než v Bolívii, stává se i zde v posledních několika letech značným problémem. V roce 2014 přijal bolivijský parlament kontroverzní zákon o dětské práci. Zákon byl přijat do jisté míry pod nátlakem nejznámější bolivijské odborové organizace (UNATSBO), jež v minulém roce několikrát demonstrovala za své právo na práci. V novém zákoně i nadále zůstal minimální pracovní věk 14 let, tedy spodní hranice Bolívií ratifikované úmluvy Mezinárodní organizace práce (ILO). Zavádí však výjimky, podle kterých je možné být zaměstnán od dvanácti let a osobě samostatně výdělečně činné dovoluje pracovat dokonce od deseti let. Smyslem zákona měla být podle navrhovatelů pomoc rodinám v nouzi, které nutně potřebují, aby jejich dítě pracovalo. Dalším uváděným důvodem

byla lepší ochrana dětí, které již nelegálně pracují. Umožnění dětské práce by se tak stalo prostředkem pro snížení extrémní chudoby, která se týká až čtvrtiny obyvatel. Protistrana naopak argumentovala škodlivostí dětské práce, nemožností dětí studovat či faktem, že snižování minimálního pracovního věku odporuje trendům ve zbytku světa (Kalenda, 2014).

Negativní dopady tohoto zákona prokazuje zpráva (Bureau of International Affairs, 2016), podle které dosáhla Bolívie v roce 2016 minimálního pokroku ve snaze odstranit nejhorší formy dětské práce. Toto hodnocení bylo dáno navzdory novým iniciativám zaměřeným na boj proti dětské práci ze strany Bolívie. Hlavním důvodem hodnocení byl fakt, že v zemi nadále platí zákon, jenž ve značné míře zpomaluje pokrok v odstranění nejhorších forem dětské práce. Pozitivní hodnocení patří bolivijské vládě pouze za to, že podepsala smlouvy s Peru a Brazílií o obchodování s lidmi, respektive s dětmi. Bohužel však nadále v zemi pracuje velké množství dětí v nejhorších formách práce. Dalším negativem je absence instituce obhájce dětí nebo její nedostatečné financování v mnoha obcích. Na závěr zpráva dodává, že v zemi chybí komplexní politika v oblasti dětské práce.

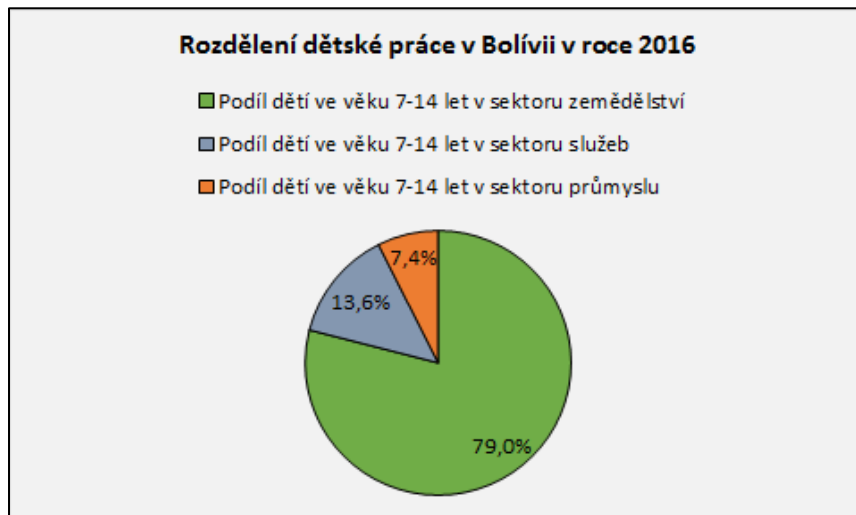
Tabulka 8: Vývoj počtu pracujících dětí v Bolívii

Rok	Věk	Počet dětí
2015	7-14	355 206
2011	7-14	388 541
2008	5-17	849 000

Zdroj: UNHCR, 2017

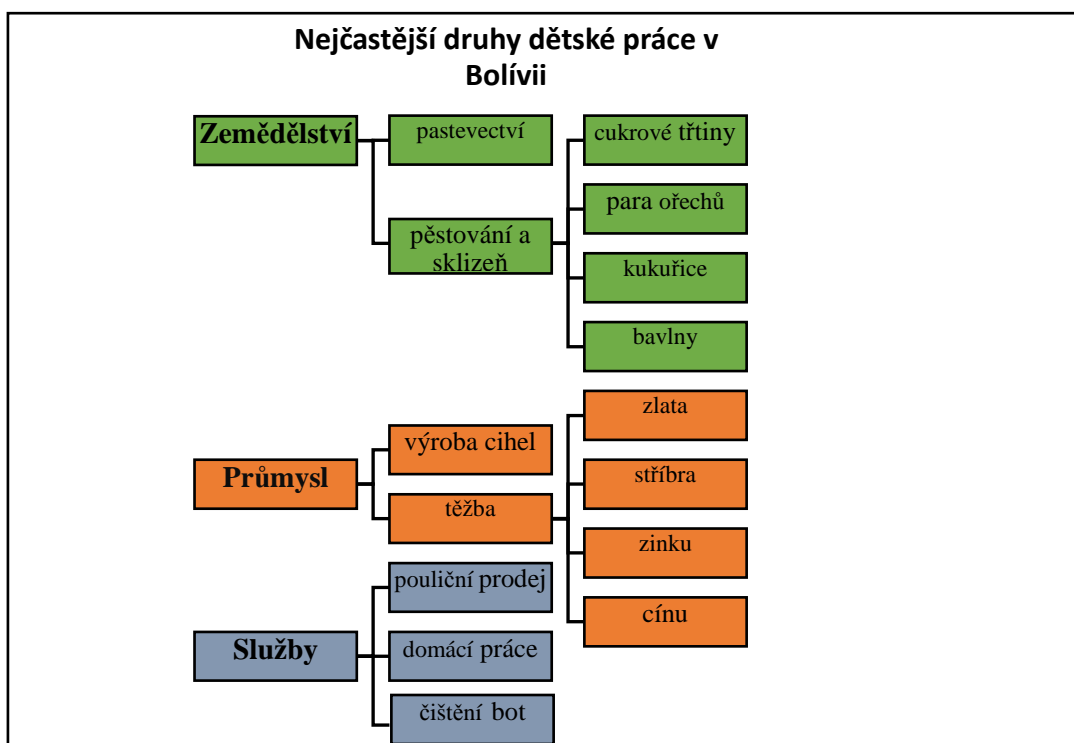
Obecně lze vymezit počet dětí pracujících v určitých hospodářských sektorech, viz graf 9. Z grafu je patrné, že největší procento dětí pracuje v zemědělství, dále v sektoru služeb a nejméně jich pracuje v průmyslu.

Graf 9: Rozdělení dětské práce v Bolívii v roce 2016

Zdroj: Unesco Institut for Statistics, 2016, vlastní zpracování

Konkrétní příklady nejčastěji vykonávaných dětských prací v Bolívii ukazuje obrázek 2, na němž jsou jednotlivé pracovní pozice pro větší přehlednost rozčleněny do hospodářských sektorů a barevně odlišeny. Většina těchto prací je zároveň považována za nebezpečné práce. Jedná se zejména o práce v oblasti těžby a zemědělství.

Obrázek 2: Nejčastější druhy dětské práce v Bolívii

Zdroj: Unesco Institut for Statistics, 2016, vlastní zpracování

8.3 Příčiny dětské práce

Obecně se má za to, že největší příčinou dětské práce je chudoba. Spojení chudoby s dětskou prací je nevyhnutelné, jelikož spousta rodin v Bolívii nemá majetek. Buď jeden, nebo oba rodiče mohou být nezaměstnaní, nebo špatně placení. Není pak nic ojedinělého, že je potřeba dosáhnout aspoň minimálních finančních prostředků na každodenní přežití vede k tomu, že posílají své děti do práce. (Stopdetskepraci, 2017)

I přesto, že chudoba je považována za jednu z hlavních příčin dětské práce, zdaleka to není příčina jediná.

Další významnou příčinou se stává škola, přesněji řečeno nedostatek či dostupnost kvalitních škol. Školní docházka je mnohdy placená, a proto rodiče pošlou své děti raději do práce, jelikož si vzdělání svých potomků nemohou dovolit. Školy také často nebývají příliš kvalitní a absolventi z nich vycházející umí kolikrát stěží číst a psát. Rodiče pak mají za to, že je efektivnější poslat děti raději do práce.

K dětské práci také přispívá migrace do měst, kdy se obvykle stěhuje celá rodina poté, co jim vláda či soukromý investor zabavil půdu. Takové rodiny nemají žádné finanční prostředky, a proto končí obvykle v městských slumech. Děti jsou tak vystaveny tlaku, aby šly do práce, a tak nezřídka končí v těch nejhorších formách práce.

Do značné míry ovlivňují dětskou práci také změny počasí. Většina chudých rodin žije na venkově a živí se zemědělstvím, a proto jsou pro ně případné výkyvy počasí velmi důležité, neboť ovlivňují výši úrody (Začalová, 2012).

Mezi další činitele ovlivňující dětskou práci patří bezpochyby rodinné faktory, lépe řečeno vnitřní uspořádání či kulturní hodnoty v rodině, kdy rodiče vidí dětskou práci jako přirozenou věc. Děti se z toho důvodu podílejí na práci na rodinných farmách, v obchodech a jiných podnicích. Dále například onemocnění rodičů může vést k tomu, že za sebe pošlou do práce děti. Činí tak z důvodu, aby nepřišli o základní denní příjem. Poměrně silný vliv mohou mít také nešťastné události v rodině, jež mají v mnoha případech za následek dysfunkci rodiny. K takovým událostem patří smrt člena rodiny, propadnutí hazardním hrám nebo alkoholu, užívání drog, pití, násilí či sexuální zneužívání. Poněkud opomíjeným faktem může být také vliv nevlastního rodiče, který dítě může přinutit opustit domov a chodit do práce. Nakonec také nízká úroveň vzdělání rodičů vypovídá o tom, zda bude na vzdělání potomků brán v rodině důraz, či nikoliv (ILO, 2017).

8.4 Řešení dětské práce

Řešení dětské práce musí být založeno na lokální znalosti jejího výskytu a příčin, které ji způsobují. Je důležité specifikovat, co kdo za dětskou práci považuje, okolnosti, za kterých děti pracují, ale i podmínky, ve kterých žijí. Teprve poté lze vytvořit účinné strategie, které dostanou děti z trhu práce a zlepší tak jejich životní podmínky. Díky preventivním opatřením mohou být děti udrženy mimo pracovní trh. (ILO, 2004).

Řešení dětské práce je většinou zaměřeno na specifickou aktivitu, kterou děti vykonávají. Je to z důvodu snazšího provádění a prosazování eliminačních programů. Opatření proti dětské práci často slouží jen jako symbolická gesta, ale čas od času je vlády a jiné organizace prosadí. Důkazem toho jsou konvence ILO, které nejsou zaměřeny na vybranou aktivitu, ale na všechny aktivity. Jako příklad lze uvést již zmiňovanou konvenci č. 138 o minimálním věku dítěte, která omezuje věk dítěte při vstupu do zaměstnání, nebo konvenci č. 182, která zavazuje členské státy k eliminaci těch nejhorších forem dětské práce (Edmonds, 2007).

9. Vliv sociálně-patologických jevů na rozvoj Bolívie

9.1 Definice pojmu rozvoj

Rozvoj je poměrně složitý a různě definovaný pojem. V posledních několika letech se stal významným pojmem politické ekonomie a sociální politiky. Mnohdy je často ztotožňován s ekonomickým rozvojem a ten především s ekonomickým růstem. Často se stává, že jsou tyto dva pojmy zaměňovány, přesto má každý z nich jiné vysvětlení. Zatímco regionální růst je definován jako zvýšení celkového produktu regionu v určitém časovém období, regionální rozvoj je oproti tomu představován celým komplexem procesů, které probíhají uvnitř regionu. V širším slova smyslu bývá rozvoj často definován jako proces změny se zaměřením na transformaci národních ekonomik. Nicméně tento pojem si vyžaduje daleko komplexnější vymezení, než jen to ekonomické. Většina autorů se shoduje, že rozvoj v sobě zahrnuje ekonomický, sociální a kulturní pokrok. V konkrétních definicích se však autoři většinou rozcházejí.

Například Americký ekonom Michael Todaro vymezil tři základní cíle, které podle něho vystihují pojem rozvoj a to:

- Uspokojování základních lidských potřeb
- Vzájemná sebeúcta a respekt
- Svoboda určování cílů

Naproti tomu britský ekonom Dudley Seers hovoří v souvislosti s cíli rozvoje o výživě, práci a sociální spravedlnosti. Rozvojovou politiku tak definuje jako boj s hladem, nezaměstnaností a nerovnostmi (Ježek a kol, 2014).

Pro potřeby této práce je stěžejní také definování regionálního rozvoje. Regionální rozvoj je souborem procesů, které probíhají uvnitř daného regionů a které se týkají pozitivních ekonomických, sociálních, environmentálních a jiných proměn regionu. Zahrnuje tak v sobě rozvoj všech hmotných a nehmotných složek. Mezi hmotné složky patří hlavně obyvatelstvo, stavby a zařízení. Nehmotné složky jsou tvořeny aktivitami a hodnotami v regionu. Aktivity daného regionu představují bydlení, doprava, výroba, technické a sociální služby. Naproti tomu hodnoty regionu mohou být ekonomické, sociální, kulturní a ekologické (Wokoun, 2008).

9.2 Vliv nezaměstnanosti na rozvoj Bolívie

Podle výše zmíněných definic rozvoje je možné určit konkrétní dopady nezaměstnanosti. Na rozvoj Bolívie.

Dopady nezaměstnanosti mají negativní vliv na ekonomickou, politickou a sociální stabilitu země. Dlouhodobá nezaměstnanost s sebou přináší hmotné, sociální, zdravotní a psychické problémy.

Hlavním dopadem je tedy zatížení fiskální neboli rozpočtové politiky státu. Vláda ztratí značné množství příjmu kvůli poklesu daňových poplatníků z řad zaměstnanců a vyšším výdajům na sociální zabezpečení pro lidi bez práce. Výsledkem tak může být zvýšení rozpočtového schodku, což pak zvyšuje riziko, že vláda bude muset zvýšit daňové sazby nebo omezit veřejné výdaje na stavbu silnic, škol, nemocnic či jiných veřejných projektů.

Nezaměstnanost je dále spojena s negativním vlivem na ekonomiku země, kde způsobuje ztrátu statků a služeb, které by mohly být vyrobeny nezaměstnanou pracovní silou. Země tak vyrábí méně, než by mohla a tím dochází k poklesu HDP. Ztráty, ke kterým dochází v obdobích vysoké nezaměstnanosti, jsou tak příkladem největšího plýtvání se zdroji v současné ekonomice (Stephen, 2017).

Nezanedbatelné jsou také sociální a psychické dopady nezaměstnanosti. Ztráta pracovní pozice může vést ke zhroucení rodinných vazeb a k mnoha individuálním problémům, jako jsou: stres, nekomunikativnost, ztráta sebedůvěry, růst agresivity. Je dokázáno, že nezaměstnanost vede také ke zhoršení fyzického i psychického zdraví postižených osob, vyššímu výskytu srdečních chorob, alkoholismu a sebevražd (Riley, 2011).

Podle zjištěných údajů v Bolívii není nezaměstnanost příliš vysoká, takže její dopady na rozvoj Bolívie nejsou až tak dramatické. Nicméně je důležité zmínit provázanost tohoto fenoménu s chudobou a kriminalitou. Nezaměstnaní lidé mají větší tendence podlehnout chudobě a s vidinou výdělků se odhodlat i ke kriminalitě.

9.3 Vliv chudoby na rozvoj Bolívie

Chudoba má velký dopad na rozvoj Bolívie. Velmi často jsou propojeny a navzájem ještě více umocněny. Jedním z nejdůležitějších důsledků chudoby je vliv na vzdělání. Chudí lidé ve většině případů neposílají své děti do škol, ale raději do práce, což vede ke generování negramotné a školou nedotčené populace. Takoví lidé jsou v dospělosti pro posílení ekonomiky země naprosto nepoužitelní.

Chudoba s sebou povětšinou nese i finanční zátěže v oblasti zdravotnictví, jelikož v chudých oblastech je větší výskyt parazitárních onemocnění a onemocnění obecně. Náklady na takovou léčbu pak stojí nemalé peníze.

Chudoba se vyskytuje především ve slumech, kde je obecně špatná dostupnost vzdělání a zdravotní péče. V důsledku chudoby tak často vznikají nežádoucí jevy, mezi něž patří alkoholismus, gamblerství či zadlužování.

9.4 Vliv kriminality na rozvoj Bolívie

Kriminalita má poměrně značný dopad na rozvoj Bolívie, zejména ten ekonomický. Dopady kriminality se do určité míry dotýkají celé společnosti. Obvykle jsou rozeznávány dopady krátkodobé, dlouhodobé a nevratné. Mezi nevratné dopady patří samozřejmě ztráty na životech a ve většině případů také ztráty majetku a příjmu. Krátkodobé a dlouhodobé náklady jsou obecně představovány náklady ze strany státu, obcí, institucí bojujících s kriminalitou, ale i samotných občanů. Jejich povahu určuje především období, po které jsou vynakládány. Mezi náklady vynaložené občany patří většinou instalace bezpečnostních zámků a alarmů. Naopak k nákladům vynaložených ze strany institucí bojujících proti kriminalitě patří instalace kamer na veřejných prostranstvích, dále také veřejné osvětlení, posílení hlídacích složek v ulicích a v neposlední řadě finance na preventivní programy proti kriminalitě (Cook, 2000).

Zvýšená trestná činnost tak obecně nutí úřady k posílení bezpečnostní situace a pořízení modernější techniky, což je poměrně nákladné po finanční i organizační stránce. Podobně jako nezaměstnanost je i tento jev velice provázán s chudobou, a je k jeho zmírnění účelné nejprve snížit podíl lidí v chudobě (Welsh, 2001).

9.5 Vliv dětské práce na rozvoj Bolívie

Cíle udržitelného rozvoje uvádějí jako jeden ze svých podcílů nutnost odstranit do roku 2025 všechny formy dětské práce. Odstranění dětské práce je proto považováno za nezbytnou součást udržitelného hospodářského růstu.

Dětská práce v Bolívii má mnoho vlivů na ekonomický rozvoj. Jedním z nich je negramotnost a nízká úroveň vzdělání. Děti namísto toho, aby chodily do školy, pracují. To má za následek, že mohou vykonávat jen nekvalifikovanou práci.

Dále dětská práce, respektive některé druhy nebezpečné práce, například těžba či práce na poli ošetřeném chemickými pesticidy, má negativní důsledky na zdraví dětí. Následná léčba těchto pacientů je finančně nákladná a to ubírá ze státního rozpočtu.

Dětská práce narušuje akumulaci lidského kapitálu prostřednictvím svého vlivu na vzdělávání a zdravý vývoj dítěte. Akumulace lidského kapitálu hraje důležitou roli v procesu hospodářského růstu a rozvoje. Množství nekvalifikovaných pracovníků má za následek to, že zaměstnavatelé nemusejí investovat do moderních procesů, což vede k utlumení technologického pokroku (Edmonds, 2007).

10. Závěr

V této práci jsou popsány vybrané sociálně-patologické jevy vyskytující se v Bolívii. Jako první zde byly popsány historické události, jež do značné míry předznamenaly dnešní vývoj. V dalších kapitolách se už práce věnuje konkrétním jevům.

První kapitola popisuje příčiny a vývoj nezaměstnanosti. Pro lepší přehlednost uvádí několik grafů, kde porovnává míru nezaměstnanosti ve vybraných letech mezi muži, ženami i mladými lidmi do 24 let. Dále jsou v kapitole popsány příčiny nezaměstnanosti a na závěr také možné řešení, jež spočívá zejména v implementaci vládních programů na odstranění nezaměstnanosti.

Další kapitola se zabývá problematikou chudoby. Nejprve jsou v ní vymezeny definice chudoby a následně indikátory měření chudoby. Ve druhé části je už popisován vývoj chudoby v Bolívii. Jako první je to vývoj extrémní chudoby, následně rurální a nakonec městské. Další část kapitoly se věnuje příčinám chudoby, mezi něž patří zejména nedostatečná infrastruktura ve venkovských oblastech či nedostatek vzdělání a absence zdravotnických zařízení na venkově. Poslední část se zabývá řešením chudoby v Bolívii, jež je spojeno hlavně s programem Světové Banky PICAR a vládním programem (PDES).

Následující kapitola se zabývá problematikou kriminality v Bolívii. První část popisuje obecná fakta, mezi něž patří například vymezení nejvíce postihnutých oblastí země. Vymezuje konkrétní města, jež jsou nejvíce zasažena kriminalitou. Dále už pojednává o jednotlivých typech kriminality uskutečňovaných v Bolívii. Celou kapitolu provází několik tabulek, ve kterých jsou míry daných trestných činů. Zabývá se také problematikou pěstování koky a distribucí drog. V neposlední řadě jsou v ní vymezeny faktory vedoucí ke kriminalitě a na závěr také doporučená řešení. Stěžejním zdrojem informací pro sepsání této kapitoly byly zprávy (UNODC a Latin American Program.)

Další kapitolou je dětská práce. V první části se zabývá vymezením pojmu dětské práce podle ILO. Dále už popisuje situaci v Bolívii, zejména přijetí kontroverzního zákona, jež legalizuje dětskou práci od 14 let, v některých případech už i od 10 let. Poslední část se věnuje příčinám dětské práce, mezi něž patří zejména nedostatek a nedostupnost kvalitního vzdělání.

Zdroje

ALKIRE, Sabina – SANTOS, Maria Emma. 2010. Multidimensional Poverty Index: 2010 Data, Oxford Poverty and Human Development Initiative, 2010. Dostupné na: www.ophi.org.uk/policy/multidimensional-poverty-index/

ANDRE, Christopher. *EL DEBER: Gobierno asegura que bajó la tasa de criminalidad* [online]. [cit. 2017-12-07]. Dostupné z: <https://www.eldeber.com.bo/bolivia/Gobierno-asegura-que-bajo-la-tasa-de-criminalidad--20170319-0009.html>

Bolivia Plans to Eradicate Unemployment by 2020 | News | teleSUR English. [online]. Copyright © 2014 Telesur [cit. 04.12.2017]. Dostupné z: <https://www.telesurtv.net/english/news/Bolivia-Plans-to-Eradicate-Unemployment-by-2020-20160113-0042.html>

Bolívie | BusinessInfo.cz. *BusinessInfo.cz - Oficiální portál pro podnikání a export* [online]. Copyright © 1997 [cit. 05.12.2017]. Dostupné z: <http://www.businessinfo.cz/cs/zahranicni-obchod-eu/teritorialni-informace-zeme/bolovie.html>

BUBEN, Radek; SOMOGYI, Petr. *Bolívie : Stručná historie států. první*. Praha : Libri, 2009. 180 s. ISBN 978-80-7277-423-

BusinessInfo.cz [online]. 2017 [cit. 2017-06-08]. Dostupné z WWW: http://www.businessinfo.cz/cz/podrobne-vyhledavani/?cat=0&srch_keyw=bol%C3%ADvie.

Caselli, F. and Coleman, W. J. (2006) “The World Technology Frontier”, *The American Economic Review*, 96(3), pp. 499-522.

COLLIER, Paul. *Miliarda nejchudších: proč se některým zemím nedaří a co s tím*. Vyd. 1. Praha: Vyšehrad, 2009, 217 s. Moderní dějiny (Vyšehrad). ISBN 978-80-7429-010-7.

Cook, Philip J., and Jens Ludwig. *Gun Violence: The Real Costs*. New York: Oxford University Press, 2000

DELANEY, Brigid. *The Guardian: It's not cocaine: what you need to know about the pope's coca drink* [online]. [cit. 2017-12-08]. Dostupné z: <https://www.theguardian.com/world/2015/jul/09/its-not-cocaine-what-you-need-to-know-about-the-popes-coca-drink>

Desempleo, el tema que más preocupa a COB | BOLIVIA | EL DEBER. *EL DEBER, Noticias de Bolivia y el Mundo* [online]. Copyright © 2017 ELDEBER.com.bo, TODOS LOS DERECHOS RESERVADOS, consulta nuestras [cit. 05.12.2017]. Dostupné z: <https://www.eldeber.com.bo/bolivia/Desempleo-el-tema-que-mas-preocupa-a-COB-y-opositores-20170806-0030.html>

Desempleo en Bolívie: EL DESEMPLEO EN BOLIVIA [online]. [cit. 2017-10-11]. Dostupné z: <http://nova-carma.blogspot.cz/>

Economic and Social Inclusion Corporation: *What is social development?* [online]. [cit. 2017-10-08]. Dostupné z: http://www2.gnb.ca/content/gnb/en/departments/esic/overview/content/what_is_social_development.html

Edmonds, E. V. (2015) “Economic Growth and Child Labor in Low Income Economies”, A Synthesis Paper Prepared for IZA/DFID.

EL DESEMPLEO EN BOLIVIA by Anita Guzman Vargas - issuu. *Digital Publishing Platform for Magazines, Catalogs, and more - issuu* [online]. Dostupné z: https://issuu.com/anitaguzmanvargas/docs/123eco.docx_e579b8727c208a

ELDER, Shannon. : *What Are the Top Diseases in Bolivia?* [online]. [cit. 2017-12-07]. Dostupné z: <https://borgenproject.org/tag/bolivia/>

Expansión: *Bolivia invertirá 346 millones de dólares para reducir el desempleo y la pobreza* [online]. [cit. 2017-12-04]. Dostupné z: <http://www.expansion.com/latinoamerica/2017/05/09/591226e0e2704e5d108b460f.html>

FREDETTE, Catherine. *THE BORGEN PROJECT: Four Reasons Why Bolivia Is Poor* [online]. [cit. 2017-09-07]. Dostupné z: <https://borgenproject.org/reasons-why-bolivia-is-poor/>

GIBSON, Paula. *The Borgen Project: Why Is Bolivia Poor?* [online]. [cit. 2017-12-07]. Dostupné z: <https://borgenproject.org/tag/bolivia/>

HERRANZ, David. Youth unemployment is a huge problem for Latin America. Here's how to solve it. *World Economic Forum* [online]. [cit. 2017-12-05]. Dostupné z: <https://www.weforum.org/agenda/2016/06/youth-unemployment-is-a-huge-problem-for-latin-america-here-s-how-to-solve-it/>

IFAD: *Rural Poverty Portal* [online]. [cit. 2017-11-07]. Dostupné z: <https://operations.ifad.org/web/rural-poverty-portal/country/home/tags/bolivia>

ILO. 2011g. *International Programme on the Elimination of Child Labour (IPEC)* [online]. [cit. 17. 10. 2011]. Dostupné na World Wide Web: <http://www.ilo.org/ipec/lang--en/index.htm>.

InSight Crime: Bolivia Profile [online]. [cit. 2017-09-087]. Dostupné z: <https://www.insightcrime.org/bolivia-organized-crime-news/bolivia/>

International Labour Organization. 2014b. *About the International Programme on the Elimination of Child Labour (IPEC)* [online]. [cit. 2014-03-08]. Dostupný z WWW: <http://www.ilo.org/ipec/programme/lang—en/index.htm>.

International Labour Organization. 2004. *Child labour: A textbook for university students* [online]. Geneva: ILO. 2004 [cit. 2014-02-27]. Dostupný z WWW: http://www.ilo.org/ipec/Informationresources/WCMS_IPEC_PUB_174/lang—en/index.htm. ISBN 92-2-115549-8.

International Labour Organization: *Child labour Causes* [online]. [cit. 2017-5-15].

JEŽEK, Jiří a kol. *Regionální rozvoj*. Vyd. 1. Plzeň: Západočeská univerzita v Plzni, 2014. 122 s. ISBN 978-80-261-0462-9.

KALENDA, František. *Deník Referendum Svět: Dětskou prací ke snížení chudoby* [online]. [cit. 2017-12-07]. Dostupné z: <https://www.eldeber.com.bo/bolivia/Gobierno-asegura-que-bajo-la-tasa-de-criminalidad--20170319-0009.html>

KOTÝNKOVA, MAGDALENA, KARINA KUBELKOVA. *Indikatory lidskeho rozvoje se zaměřením na chudobu v České republice*. Vysoká škola ekonomická v Praze [online]. 2011 [cit. 2017-8-6]. Dostupné z: http://kdem.vse.cz/resources/relik10/PDFucastnici/Kotynkova_Kubelkov

La Razón: Bolivia bajó de 10,8 a 8,5 homicidios por cada 100.000 habitantes [online]. [cit. 2017-09-07]. Dostupné z: http://www.la-razon.com/index.php?_url=/ciudades/seguridad_ciudadana/Criminalidad-homicidios-Latinoamerica-asesinatos-Seguridad_Ciudadana_0_2720127977.html

MCDERMOTT, Jeremy. *InSight Crime: 10 Reasons Bolivia Is a Potential Haven for Organized Crime* [online]. [cit. 2017-12-07]. Dostupné z: <https://www.insightcrime.org/investigations/reasons-why-bolivia-is-a-potential-haven-for-transnational-organized-crime/a.pdf>

NYSTROM, Andrew Dean; KONN, Morgan . *Bolivia*. 5th, ilustrované. USA : Lonely Planet, 2004. 408 s. ISBN 1741040183,9781741040180.

Oxford Poverty & Human Development Initiative: *Global Multidimensional Poverty Index* [online]. [cit. 2017-12-05]. Dostupné z: <http://ophi.org.uk/multidimensional-poverty-index/>

O'DONNELL, Dimitri. *Bolivia Has Cut Extreme Poverty in Half Since 2006: More than 2 million Bolivians have come out of extreme poverty in the last decade*. *Telesur* [online]. [cit. 2017-10-07]. Dostupné z: <https://www.telesurtv.net/english/news/Bolivia-Has-Cut-Extreme-Poverty-in-Half-Since-2006-20160830-0021.html>

Organization of American States (OAS), *Inter-American Convention on the Prevention, Punishment and Eradication of Violence against Women ("Convention of Belem do Para")*, 9. červen 1994, dostupné z: <https://www.oas.org/en/mesecvi/docs/BelemDoPara-ENGLISH.pdf>

REYES RODAS, Gabriela. *Wilson Center: Latin American Program* [online]. In: [cit. 2017-11-08]. Dostupné z: <https://www.wilsoncenter.org/program/latin-american-program>

RILEY, Geoff. *Economics: Revision: Consequences of Unemployment* [online]. [cit. 2017-09-12]. Dostupné z: <https://www.tutor2u.net/economics/blog/revision-consequences-of-unemployment>

RUBIN DE CELIS, Raúl, Gimmy NARDO SANJINÉS TUDELA a Javier ALIAGA LORDEMANN. *Delincuencia en Bolivia desde una perspectiva espacial: Crime acts in Bolivia from a spatial perspective* [online]. 2012 [cit. 2017-12-07]. Dostupné z: http://www.scielo.org.bo/scielo.php?script=sci_arttext&pid=S2074-47062012000200006. Universidad Católica Boliviana "San Pablo".

SIMPSON, Stephen. *Investopedia: The Cost of Unemployment to the Economy*. *Investopedia: Revision: Consequences of Unemployment* [online]. [cit. 2017-09-11]. Dostupné z: <https://www.investopedia.com/financial-edge/0811/the-cost-of-unemployment-to-the-economy.aspx>

STOPDETSKEPRACI. *Mýty o dětské práci*. [online]. [cit. 2017-5-12]. Dostupné z: <http://www.stopdetskepraci.cz/co-je-to-detska-prace/myty-o-detske-praci/>

Welsh, Brandon C., David P. Farrington, and Lawrence W. Sherman, eds. *Costs and Benefits of Preventing Crime*. Boulder, CO: Westview Press, 2001.

What Causes Low Youth Unemployment Rates In Certain Nations? - WorldAtlas.com. *World Map / World Atlas / Atlas of the World Including Geography Facts and Flags - Worldatlas.com - WorldAtlas.com* [online]. Copyright © 2017 worldatlas.com [cit. 05.12.2017]. Dostupné z: <http://www.worldatlas.com/articles/what-causes-low-youth-unemployment-rates-in-certain-nations.html>

WOKOUN, R. *Regionální rozvoj: východiska regionálního rozvoje, regionální politika, teorie, strategie a programování*. Praha: Linde, 2008. 475 s. ISBN 978-80-720169-9-0

WORLD BANK: PICAR: *Empowering Rural Communities in Bolivia* [online]. [cit. 2017-10-10]. Dostupné z: <http://www.worldbank.org/en/news/feature/2017/05/02/picar-empowering-rural-communities-in-bolivia>

Youth unemployment is a huge problem in Latin America. Here's how to solve it | World Economic Forum. *The World Economic Forum* [online]. Copyright © 2017 World Economic Forum [cit. 05.11.2017]. Dostupné z: <https://www.weforum.org/agenda/2016/06/youth-unemployment-is-a-huge-problem-for-latin-america-here-s-how-to-solve-it/>

ZAČALOVÁ, P. ČLOVĚK V TÍSNI, o.p.s. *Dětská práce: Příčiny, souvislosti, důsledky a řešení*. ČLOVĚK V TÍSNI, o.p.s., 2012